

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA SAĞLANAN BAKIM YÖNTEMLERİ

Hasan ŞENOCAK*

ÖZET

İlk çağlardan beri tüm toplumlarda "korunmaya muhtaç çocukların" bakım hizmetlerinin sağlanması, en önemli sosyal politika problemlerinden biri olmuş ve halen de bu niteliğini sürdürmektedir. Sosyal politikanın kapsamı içindeki yoksullar, hastalar, özürllüer, yaşlılar ve toplumların geleceği olan çocuklar gibi kendi kendine yeterli olamayan gruplardan birisini oluşturan korunmaya muhtaç çocukların bakımı, daima özel bir önem taşımıştır. Nitekim, çocukların korunması sosyal politika tarihinde ilk kanuni düzenlemeler içinde yer almıştır. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler sunumunda korunmaya muhtaç duruma gelmiş çocuğun öz ailesi yanında bakım ve korunmasını sağlayıcı hizmetlere öncelik verilmelidir. Ancak, bu gerçekleşemiyorsa kurum bakımı, koruyucu aile uygulaması ve evlatlık gibi değişik bakım türlerine başvurmak faydalı olacaktır. Ülkemizde, hakkında korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler, 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre yürütülmektedir. Ne var ki veriler, mevcut yapının, sorunların üstesinden gelinmesinde yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Zira, ülkemizde 550 bin civarında olduğu tahmin edilen korunmaya muhtaç çocuklardan sadece 19.233'üne hizmet verilebilmektedir.

ABSTRACT

To undertake caring for "the children who needed to be protected" is one of the most important social policy problems in all societies from the beginning of antiquity, and seems to be so. The care for the children who needed to be protected has always carried a special weight, like poors, patients, handicappeds, aged persons and children that all of them are not competent by themselves, covered by the discipline of social policy. As a matter of fact, child care has been within the first legal regulations in the social policy history. First of all, it is required to attach importance to the family welfare services in the context of social welfare services towards the children which needed to be protected. At the same time, it should given priority to the services for care and protection of the children which needed to be protected in the company of real family. Because, the family is an ideal environment for the child. Only in the nonexistence of it, it will be useful to prefer different child welfare service kinds like the institutional care, foster care and child adoption. The services towards the children which needed to be protected are beeing performed in direction of the law of 1983 named as "Social Services and Child Protection Institution Act" in Turkey, the act number is 2828. Nevertheless, the data shows that existing institutions are not sufficient to cope with the problems. Because, it is estimated that only for the 19,233 children which needed to be protected out of 550,000 are beeing served.

GİRİŞ

Çocuklar, bir ülkenin geleceğini oluşturdukları için, onların yetiştirilmesi ve eğitimlerinin sağlanması hususlarında son derece özen gösterilmesi gerekmektedir. Kimli veya kimsesiz, yoksul veya zengin, suçlu veya suçsuz, bedensel veya ruhsal ya da zihinsel özürllü olması veya olmaması gibi ayrımlara girilmeksizin, çocuğun bütün olarak korunması gerekmektedir. Ancak, normal hayatlarında herhangi bir unsur eksik olduğu için özel bir ilgiye muhtaç olan küçüklerin oluşturduğu bir grup vardır ki, öğretilerde ve kanuni düzenlemelerde bunlara "korunmaya muhtaç çocuklar" denilmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ise, korunmaya muhtaç çocukları; beden, ruh ve ahlaki gelişmeleri tehlikede

* Dr., İÜ İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

olup, anne ve babasız, anne ve babası belli olmayan, anne ve babası tarafından terk edilen, anne ve babası tarafından ihmal edilip, fuhşa, dilencilige, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya ve serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklar olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli nedenlerle bir aileye sahip olamayan, ailesinden ayrılmak zorunda kalan, öz ailesi yanında yetiştirme şansına sahip olmayan ve bakıma muhtaç olan bu çocukların, korunma altına alınarak topluma kazandırılmaları, toplumun geleceği açısından hayati öneme sahiptir.

Kanunun temel felsefesi, çocuğun bakım ve korunmasını kendi "öz ailesi içinde" mümkün hale getirmek, ancak bu gerçekleşmiyorsa, diğer bakım yollarına başvurmaktır. Diğer bakım yolları arasında, öncelikle "koruyucu aile bakımı" yöntemine başvurulması öngörülmektedir. "Kurum bakımı" ise, koruyucu aile bakımının çocuk için faydalı görülmediği veya koruyucu aile bakımı konusunda herhangi bir başvurunun olmadığı durumlarda öngörülen bir yoldur.

1. Çocuğun Kendi Ailesi veya Akrabası Yanında Korunması

Bu bakım türünün ortaya çıkışı diğer bakım türlerine nazaran oldukça eskidir. İngiltere'de 1601 tarihinde Elizabeth Yoksulluk Kanunu ile bakıma muhtaç çocukların sorumluluğunu yüklenmiş olan ana-baba ve akrabalara nakdi yardım yapılması öngörülmüştür².

Çocuğun kendi ailesi veya akrabası yanında korunması yöntemi, ekonomik yönden desteğe ihtiyaç duyan ailelerin parasal ve nesnel hizmetlerden (mal ve malzeme yardımı, rehberlik, yönlendirme vb.) faydalanmasını sağlayacak bir sosyal yardım türü olarak 2828 sayılı Kanunda öngörülmüştür.

Bu hizmetten, ailesi veya yakın akrabaları olan ancak, belli bir süre korunması gereken çocuklar yararlanmaktadır. Bazı durumlarda aile maddi destek ve rehberlikten yoksun olduğu için çocuğun ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve ona uygun bir ortam sağlayamamaktadır. Yoksulluğun ve yetiştirme yurtlarının yatılı okul gibi algılanmasından kaynaklanan bir düşünce tarzının etkisiyle, özellikle yoksul ana-babalar

² Emine Akyüz, **Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Ankara, MEB Yay., 2003, s. 472.

korunma kararı aldırarak çocuklarını bakım ya da yetiştirme yurtlarına vermektedir³.

Bu konuda değişik dönemlerde yapılan araştırmalar bu yol ile yetiştirme yurtlarına önemli sayıda çocuk yerleştirildiğini göstermektedir⁴. Yoksulluk gerekçesi ile çocukların ailelerinden alınarak kurumlara konulması çocuklar açısından çok sakıncalı bir koruma şeklidir. Çünkü, zorunlu hale gelmedikçe ana-baba ve çocukların ortak yaşantısını, çocuk ve ana-baba arasındaki günlük ilişkileri parçalamamak gerekir. Hakim yaptığı inceleme sonucunda ana-babanın, çocuğu yoksulluk nedeniyle kuruma vermek istediği kanısına varırsa, ana-babanın bu talebini reddetmelidir.

İşte 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, yoksulluk kökenli nedenlerle çocukların yatılı kurumlarda heba edilmesini önleyen ve ülkenin sosyal hizmet alanındaki kaynaklarının daha rasyonel kullanılmasını sağlayan bir sisteme geçilmesi imkanını temin etmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 9. maddesinin "d" bendine dayanılarak çıkartılan "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği" ile çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlayacak imkanlar getirilmiştir⁵.

2. Kurum Bakımı

2.1. Tanım

Öncelikle, bakım yöntemlerinden bir tanesi olan "kurum bakımı"nın ne olduğu tanımlanacak olursa; bir ailenin olmadığı ya da ailenin fonksiyonlarını yerine getiremediği durumlarda, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara resmi ya da özel kurumlarca geçici ya da sürekli olarak sunulan bakım hizmetine verilen bir addır⁶. Kurum

³ Musa İkizoğlu, "Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamalarının Bugünkü Durumu", **İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan**, Yayına Haz. Kasım Karataş, Çiğdem Arıkan, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yay., 2001, s. 164.

⁴ Emine Akyüz, **Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 2, 1992, s. 715.

⁵ RG. 28.9.1986, S. 19235.

⁶ Nesrin Güran, "Çocuklar İçin Kurum Bakımı ve Sosyal Hizmet", **Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan**, Ankara, AÜ. SBF Yay., Ayrı Basım, 1983, s. 15.

bakımı altındaki çocuklar, kendileriyle herhangi bir kan bağı olmayan aynı durumdaki çocuklarla bir arada topluca yaşamakta ve kendileriyle biyolojik bir yakınlığı olmayan yetişkinlerce bakılmaktadır⁷.

Bu tanıma göre, yukarıda ifade edilen bakım hizmetleri kanunen “çocuk yuvaları” ile “yetiştirme yurtları”nda yerine getirilmektedir. 2828 sayılı Kanun, çocuk bakım yuvalarını şu şekilde tarif etmiştir: “0–12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla, gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocukların bedensel, eğitsel, psiko–sosyal gelişimlerini sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır” (SHÇEKK. m. 3/e, bent 1). Yine aynı kanunda yetiştirme yurtları da tarif edilmiştir. Buna göre yetiştirme yurtları, “13–18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmelerini ve topluma faydalı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır” (SHÇEKK. m. 3/e, bent 2).

2. 2. Kurum Tipleri

Kurum tiplerini ve “kapalı ve açık tip kurumlar” şeklinde ele almak mümkündür⁸.

Kapalı Tip Kurumlar: Çocuğun dış dünya ile ilişkisinin neredeyse tamamen kesildiği kapalı tip kurumlarda barınma, okul, hastane sinema vs. tüm olanaklar hep aynı mekan içinde gerçekleştirilmektedir.

Açık Tip Kurumlar: Yukarıdakinin aksine, bakıma muhtaç çocukların okul, hastane, sinema gibi ihtiyaçları toplum içinde yer alan kurumlardan sağlanmakta, bu yolla çocukların toplum ile olan bağı kuvvetlendirilmeye çalışılmaktadır. Açık kurumlar, çocukların gelişimi açısından daha uygun bir bakım yöntemidir.

Diğer yandan, kurumları farklı açılardan sınıflandırmak da mümkündür. Aşağıda kurumlar, fiziksel gelişim süreçleri açısından gruplandırılmıştır.

⁷ İbrahim Cılga, “Yetiştirme Yurtlarında Toplumsallaşma”, **HÜ. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, C. II, S. 1–3, Ocak–Eylül 1984, s. 84; Emel Başçı, “Memleketimizde Sosyal Hizmetlerin Çeşitleri”, **Forum**, S. 288, Nisan 1966, s. 10.

⁸ Halit Şahin, **Kimsesiz Çocuklar Konusunda Bakım Şekilleri ve Koruyucu Aile Uygulaması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1975, s. 23.

Gerçekte, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların bakımlarının gerçekleştirileceği kurumların, bizzat bu amaç doğrultusunda inşa edilmiş olmaları arzu edilir bir durumdur. Ne var ki, ülkelerin sosyo–ekonomik gelişmişlik durumlarına ve toplumda geçerli olan anlayışa bağlı olarak, bakım amacıyla kullanılan binaların her zaman için uygun bir plan ve proje doğrultusunda inşa edilmedikleri gözlenmektedir. Genel olarak, kurum türlerini şu şekilde kategorize etmek mümkündür⁹:

Kışla Tipi Kurumlar: Çocukları toplumdaki ve (var olduğu takdirde) ailelerinden soyutladığı için uygun bulunmayan bu kurum tipinde¹⁰, çocukların hem bakımlarının hem de mesleki eğitimlerinin bir arada gerçekleştirildiği büyük binalar inşa edilmektedir. Bu tür kurumların gelişim süreci incelendiğinde, ilk basamakta kışla tipi kurumların yer aldığı gözlenmektedir. Çok sayıda çocuğun barındığı bu kışla tipi yapıların ortaya çıkardığı çok sayıda sakıncalar nedeniyle, bu tür hizmetler zamanla daha küçük ve sevimli binalarda sürdürülmeye başlanmıştır.

Okul Tipi Kurumlar: İkinci basamakta yer alan kurumlar ise, asıl amacı genel eğitim–öğretim kurumları dışında kalan zihinsel özürlü, işitme özürlü, suçlu ya da uyumsuz çocukların eğitim–öğretimine tahsis edilmiş olan kurumlardır.

Ev Tipi Kurumlar: Kurumsal gelişim sürecinde geline son aşama ise, az sayıda (5–10) çocuk grubuna yönelik olan ve büyük yatakhaneler ve yemekhaneler yerine küçük odalarda yatılan ve küçük odalarda yemek masalarında yemek yenilen ünitelerden teşekkül etmektedir¹¹.

Bütün bu sınıflandırmaların ardından söylenecek olan şey, ne türde olursa olsun, bu tür bakım kurumlarının ana hedefinin çocukları toplum yaşamına hazırlamak olduğunun unutulmamasıdır. Bakım kurumları, “çocukları tekrar topluma döndürme merkezleri” olarak

⁹ Sevda Taştekil, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 7, S.1, 1992, s. 314.

¹⁰ Neşe Erol, “Yuva ve Yetiştirme Yurtları Sorunun mu Yoksa Çözümün mü Parçası”, **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Yayına Haz.: Runa Uslu), Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara, AÜ. Yay., 2004, s. 134.

¹¹ Birsen Gökçe, **Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu**, Ankara, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay., 1971, s. 132.

fonksiyon görmeli, bu özelliği ile doğru orantılı fiziksel koşullara da sahip olmalıdır¹².

2. 3. Kurum Türleri

2. 3. 1. Çocuk Yuvaları

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 3/e 1 bendine göre çocuk yuvaları, 0–12 yaşları arasındaki korunmaya muhtaç çocukların bedensel ve psiko–sosyal yönden geliştirilmelerini sağlamak, onları eğitmek, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazandırmakla yükümlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Çocukların bu yuvalara kabulü, bakım ve eğitimleri ve buradan ayrılma koşulları Çocuk Yuvaları Yönetmenliğinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

İl sosyal hizmetler müdürlükleri, mahkemeden alınan korunma kararından sonra çocuğun bir yuvaya yerleştirilmesi işlemlerini yürütür. Yerleştirme aşamasında çocuğun gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesini önlemek amacıyla iki önemli noktaya dikkat etmek gerekir.

Bunlardan birincisi çocuğun ailesinin bulunduğu ildeki yuvaya yerleştirilmesidir. Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme ve Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmeliğin 15. maddesi, çocuğun aynı ildeki kuruluşlara yerleştirilemezse uygun görülecek illerdeki kuruluşlardan birine yerleştirilmesine izin vermektedir¹³. Ailesinden ayrılarak bir kurumda yaşamaya başlaması çocuk üzerinde olumsuz etkilere yol açacaktır. Bu olumsuz etkileri kurum bakımındaki çocukların aileleri ve yakınlarıyla bağlantısı bir ölçüde azaltabilmektedir¹⁴. Bu nedenle, çocuğun ailesinin bulunduğu yerdeki yuvalara yerleştirilmesine özen göstermek gerekmektedir.

İkinci önemli bir nokta ise, kardeşler hakkında korunma kararı alınmışsa mümkün olduğu ölçüde bunların aynı kuruma yerleştirilmesine çaba gösterilmesidir. Zira, parçalanmış ailelerden gelen çocukların gelişimleri için büyük önem taşıyan bu uygulama, aynı

¹² Taştekil, a. g. e., s. 315.

¹³ RG. 28.11.1983, S. 18235.

¹⁴ Gönül Erkan, **Korunmaya Muhtaç Çocuklar, (Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma)**, Ankara, 1995, s. 55.

zamanda çocukların birbirlerini tamamlama ve aralarındaki bağı sürdürmelerini sağlamaktadır¹⁵.

Çocukların yuvada koruma altında buldukları dönem, yaş grupları dikkate alındığında kişilik yapılarını etkileyecek alışkanlıklar kazandıları dönemdir. Bu dönemde çocuklara sistemli ve tutarlı davranılması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuk yuvalarında mümkün olduğu ölçüde uzman personel denetim ve gözetiminde sistematik bir hizmet sunulmalıdır¹⁶.

Ülkemizdeki çocuk yetiştirme yurtlarının fiziki yapısı kışla tipi niteliğindedir. Burada çok sayıda çocuğa, çok sayıda personel tarafından bakım ve eğitim verilmektedir. Çocuklar kurumsal yaşamının beraberinde getirdiği birçok kurala ve yasağa uymak zorunda kalmaktadır. Bu durum çocukların fiziki, zihni, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir¹⁷.

Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı 86 çocuk yuvasında 9096 korunmaya muhtaç çocuğun kendini ifade edebilen, özgüvenli, sorumluluk sahibi, bağımsız düşünüp karar verebilen birey olmaları, temel alışkanlıklarını kazanmaları, fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal yönden sağlıklı olmaları Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde milli, manevi, ahlaki ve kültürel değerlere bağlı bireyler olarak yetiştirilmeleri amaç edinilmiştir¹⁸.

Son zamanlarda çocuk yuvalarını sıcak ev ortamına benzetme çalışmaları sürdürülmekte ve imkanlar ölçüsünde kışla tipi kuruluşlar yerine küçük kapasiteli çocuk yuvaları veya küçük grup evlerinden çocuk kompleksleri oluşturularak korunmaya muhtaç çocukların bu ortamlarda bakılmaları sağlanmakta ayrıca, yüksek kapasiteli kuruluşların da kapasiteleri düşürülmektedir¹⁹.

¹⁵ Erkan, a. g. e., s. 75.

¹⁶ Sema Kut, “Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Türkiye’de Çocuğun Durumu , 1990’ların Çocuk Politikası Kongresi**, Ankara, DPT–Unicef Türkiye Temsilciliği Yay., 1989, s. 142.

¹⁷ Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 6. bs., İstanbul, Özgür Yayınevi Yay., 1997, s. 192.

¹⁸ http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_cy.asp, 22.9.2005.

¹⁹ Aysel Ekşi, “Koruma Altında Çocuklar: Dünya’da Beş Kit’anın Çeşitli Ülkelerinden Örnekler”, **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Yayına Haz.: Runa Uslu), Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara, AÜ. Yay., 2004, s. 9–10.

2. 3. 2. Yetiştirme Yurtları

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, yetiştirme yurtlarında korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak, bir iş ve meslek edinmelerini ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlanmıştır (m. 3/e. 2). Kanunun 15. maddesine dayanılarak çıkarılan "Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik" ile korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetin türü, niteliği, işleyişine ilişkin esaslar belirlenmiştir²⁰.

Yetiştirme yurtları bir kışla, bir ıslahevi olarak değil, çocukların aile ortamı biçiminde birlikte yaşadıkları bir topluluk meydana getirmelerini sağlayacak örgütsel yapı içinde olmalıdırlar. Yurtların kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilmeleri için, bütün etkinliklere uygun bir örgütsel yapıya sahip olmaları gerektiği gibi personelin de bu işlevlere sahip olması gerekir.²¹

Yetiştirme yurtlarının toplum ve diğer kurumlarla ilişki kurabilmeleri amacıyla şehir içinde kurulmalarına dikkat edilmelidir. Aksine uygulamalar çocukların toplumdaki soyutlanmalarına neden olarak uzun dönemde toplumsal sorunların da ortaya çıkmasına yol açabilecektir²².

Yetiştirme yurtlarındaki barınma ve beslenme imkanlarının niteliği de, çocukların gelişimi açısından çok önemlidir. Bu yüzden, barınma ve beslenme düzeni çocukların fiziki, sosyal ve kültürel yönden gelişmelerine uygun bir yapıya sahip olmalıdır. Bu niteliklere sahip bir yetiştirme yurdu, çocukların sosyalleşmelerini de olumlu yönde etkileyecektir²³.

Yetiştirme yurtlarındaki çocukların kurum dışındaki kişilerle kurum içindeki ilişkileri sınırlandırılmıştır (YYY. m. 16). Koruma

²⁰ RG. 13.11.1995, S. 22462.

²¹ İbrahim Cıgla, "Toplumun Korunması Altındaki Çocukların İhmal ve İstismarı", **Çocuk İstismarı ve İhmal**, Ankara, Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği Yay., 1999, s. 230.

²² Işıl Bulut, Uğur Özdemir, "Yetiştirme Yurtları ve Gençlik Liderliği", **Sosyal Hizmetler Dergisi**, C. 1, S. 7, Ocak 1998, s. 23.

²³ İbrahim Cıgla, **Gençlik ve Yaşam Niteliği**, Ankara, TC Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yay., 1994, s. 65.

altındaki çocukların dış çevre ile ilişkilerini sınırlayan, denetim ve kontrol altında tutan bu hükümler, eğer çocuğun yararına aykırı biçimde uygulanırsa onun duygusal, zihni ve sosyal gelişimini engelleyebilir. Bu nedenle, bu hükümler yetiştirme yurtlarına özgü yaşamın niteliğini verimli ve etkili bir yapıya yöneltecek biçimde yeniden düzenlenmelidir.

Tablo 1 – Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocuklardan Öğrenime Devam Edenlerin Öğrenim Kurumlarına Göre Dağılımı, 2004

ÖĞRENİM DURUMU	Kız	Erkek	Toplam
İlköğretim Okulu	1117	2626	3743
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	998	2200	3198
Yüksek Öğrenim	179	414	593
TOPLAM	2294	5240	7534

Kaynak: SÇHEK, (Çevrimiçi): http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_yy.asp. 22.9.2005.

Ülkemizde 62'si erkek, 39'u kız ve 4'ü karma olmak üzere toplam 109 yetiştirme yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlarda halen 3420'si kız, 7089'u erkek olmak üzere toplam 10509 çocuk koruma altındadır²⁴.

1050 çocuk aynı-nakdi yardımla ailesi yanında bakılmakta, 182 çocuk ise koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmaktadır.

Çeşitli nedenlerde öğrenimlerine devam etmeyen çocuklar ise kuruluş atölyelerinde veya özel iş yerlerinde çalışmakta ve 3308 sayılı kanun gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Çıraklık Eğitim Merkezlerine devamları sağlanmaktadır.

Tablo 2 – Yetiştirme Yurtlarında Kalırken Çalışan Çocukların Dağılımı

ÇALIŞILAN YER	Kız	Erkek	Toplam
Kuruluş Atölyesinde Çalışan	3	11	14
Özel İşyerinde Çalışan	47	167	214
Boşta ve Beklemeli	369	460	829
TOPLAM	419	638	1057

Kaynak: SÇHEK, (Çevrimiçi): <http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/>

²⁴ http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_yy.asp. 22.9.2005.

cocuk/hizm_yy.asp. 22.9.2005.

Her yıl sayıları giderek artan korunmaya muhtaç çocukları topluma kazandırmak, öğrenimini veya 18 yaşını tamamlayarak yurttan ayrılma aşamasına gelen gençleri sosyal güvenceye kavuşturmak ve üretim sürecine katmak amacıyla 3413 Sayılı Kanun gereği her yıl 1500 dolayında genç çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleştirilmektedir. 3413 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1988 yılından bugüne kadar 24.055 genç işe yerleştirilmiştir²⁵.

Tablo 3 – İşe Yerleştirilen Gençlere İlişkin Son 4 Yıllık İstatistik Verileri, (2000–2003)

Eğitim Düzeyi	Mezun	İşe yerleştirilen	Oran%
İlkokul	1110	693	62
Ortaokul	1899	1470	77
Lise ve Dengi	2169	60	45
Yüksek Okul	133	60	45
Üniversite	77	33	43
TOPLAM	5388	2316	43

Kaynak: SÇHEK, (Çevrimiçi): http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/izm_yy.asp. 22.9.2005.

2. 4. Kurum Bakımına Başvuru Nedenleri ve Kurum Bakımının Sakıncalı Yanları

Öncelikle belirtmek gerekir ki, kurum bakımı, her ne kadar özellikle ekonomik imkanları kısıtlı olan ülkeler için tamamıyla vazgeçilmesi mümkün olmayan bir durum olsa da, günümüzün modern dünyasında, konu ile ilgili uzmanların da üzerinde hemfikir oldukları üzere, kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklara verilen bakım hizmetleri açısından ilk sırada yer alması arzu edilir bir durum değildir²⁶.

Birazdan aşağıda değinileceği gibi, çocukların toplum içinde mutlu ve topluma yararlı birer kişi olarak yetiştirilmelerinde kurum bakımı bazı açılardan yeri doldurulamaz bir ihtiyaçtır, bazı açılardan ise sakıncalar doğurmaktadır. Bu nedenle, modern sosyal refah hizmetleri

²⁵ http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_yy.asp. 22.9.2005.

²⁶ Latife Bıyıklı, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve S.O.S. Çocuk Köyleri”, Prof. Dr. Hamide Topcuoğlu'na Armağan, Ankara, AÜ. Hukuk Fakültesi Yay., 1995, s. 171.

kapsamında, çocuğun aile ya da aileye benzer bir yapı içinde bakılması önem kazanmakta²⁷, bu nedenle öncelikle bakıma muhtaç çocuklardan aileleri var olanların ailelerine “aynı ve nakdi yardım” yapılması, ailesi olmayanların “koruyucu aile” yanına verilmesi ya da “evlatlık” verilmesi gibi uygulamalar öne çıkmakta, bütün bunların geçersiz olduğu durumlarda “kurum bakımı”nın devreye girmesi istenmektedir²⁸.

Çocuklar, bir kurum yerine, sağlanan bir destek ile kendi öz aileleri yanında tutulduğunda ya da en azından koruyucu bir aile yanına yerleştirildiğinde, biraz sonra bahsedilecek sakıncalardan uzak tutulmuş olmaktadır. Bu nedenle, bu temayül giderek tüm ülkelerin sosyal hizmet uygulamaları içinde yerleşmiş bulunmaktadır²⁹.

2. 4. 1. Başvuru Nedenleri

Çocukların kurum bakımına verilmesinin önemli bir nedeni, özellikle gelişmekte olan ülkelerde geçerli olan “yoksulluk” (ekonomik neden) gerçeğidir. Bu ülkelerde, mevcut imkanlar, çocukların kendi aileleri yanında korunmasını ya da koruyucu aileye verilmesini mümkün kılmadığından, geriye tek bir seçenek kalmaktadır; o da devletin sağladığı bir hizmet olan kurum bakımındır. İstanbul'daki yetiştirme yurtlarında yapılan saha araştırması yoksulluğun, kurum bakımına muhtaç çocuklar açısından önemli bir nedeni teşkil ettiğini ortaya çıkarmıştır³⁰. Öte yandan, gelişmiş bir sosyal hizmet uygulaması olarak koruyucu ailenin önemine inanılan ülkelerin bir kısmında da, bu tür bir program oluşturulamamışsa, o zaman kurum bakımına başvurmadan başka çare kalmamaktadır³¹.

Yoksulluğun dışında başka faktörler de vardır. Örneğin, ebeveynin ölümü ya da hastalanması, boşanma ya da terk nedenleriyle

²⁷ Bu amaç doğrultusunda, aile kurumunu korumak gayesiyle önlemler alınmakta, bir yandan ailenin ekonomik durumlarını güçlendirici sosyal hizmetler artırılmakta, diğer yandan ise evlilik rehberliği, gündüz bakım evleri gibi aileye yönelik sosyal hizmetler geliştirilmektedir. Bkz. Osman Yaşar, **Çocukların Müesseselerde Bakımı**, Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., 1962, s. 12.

²⁸ Güran, a. g. e., s. 5.

²⁹ Sevda Demirbilek, “Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu”, **Metin Kutal’a Armağan**, Ankara, yy, 1998, s. 621.

³⁰ Hasan Şenocak, **Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, s. 163.

³¹ Osman Yaşar, a. g. e., s. 13.

çocuğun öz ailesinin devre dışı kalması ya da kentleşme ile birlikte akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması gibi nedenler dolayısıyla çocuğun bakımı sağlanamamakta ve kurum bakımına ihtiyaç duyulmaktadır³².

2. 4. 2. Sakıncaları

Ne var ki, çocukların, sırf ekonomik yetersizlikler ve parasız eğitim almaları gibi nedenlerle ailelerinden ve yakın çevresinden uzaklaştırılmaları, aşağıda bahsedilecek olan mahzurları da beraberinde getirmektedir. Kurumlar, her ne kadar çocuğun bazı maddi ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olsalar da, kesinlikle ailenin ve çevrenin ona kazandıracığı sevgi, şefkat ve değer yargılarını vermekten uzaktır. Bu konuda yapılan araştırmalar, çocuk ve toplum sağlığı için en uygun yolun, çocuğun kendi ailesi tarafından bakılması ve yetiştirilmesi olduğunu, ancak bu gerçekleştirilemediği takdirde diğer yöntemlerin devreye girmesi gerektiğini, bunlar içinde de en iyi yöntemin, çocuğun koruyucu bir aile yanına yerleştirilmesi olduğunu ortaya koymaktadır³³.

Tabi ki, böyle bir sonuca ulaşmak, bir takım tarihsel gelişim süreçleri sonucunda mümkün olabilmektedir. Özellikle annenin ya da anne rolünü üstlenecek bir kişinin çocuğun gelişiminde ne kadar önemli bir rol oynadığı, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD'de yapılan bir takım araştırmalarla³⁴ tespit edilmiş, bu araştırmalar neticesindedir ki, kurum bakımı önemini kaybederken diğer bakım türleri öne çıkmaya başlamıştır. Böylece, ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde, bu araştırmaların neticesinde, 6 yaşından küçük çocukların kesinlikle kurum bakımına tabi tutulmayacağı, en uygun yöntem olarak koruyucu aile bakımı olduğu görüşü benimsenmiştir³⁵.

³² Cafer Tatlıbal, "Türkiye'de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik Şekel Uygulamaları", **Koruma Altındaki Çocuklar**, Yayına Haz. Runa Uslu, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara, AÜ. Yay., 2004, s. 26.

³³ Meliha Danışman, "Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Yanına Yerleştirilmesindeki Sosyal ve Psikik Sebepler", **Sosyal Hizmet Dergisi**, C. I, S. 5, Nisan 1962, s. 9.

³⁴ Bunlardan bir tanesi, John Bowlby'nin 1952 yılında Dünya Sağlık Örgütü için yaptığı "Maternal Care and Mental Health" adlı yayındır. Bir diğeri, Dr. Ner Littner'in "Primary Needs of Young Children" adlı eseridir. Bu eser, "Küçük Çocukların Temel İhtiyaçları" adıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından dilimize de çevrilmiştir. Bir diğeri ise, S. Provence ve B. Lipton'un hazırladığı "Kurumlardaki Çocuklar" adlı kitaptır.

³⁵ R. W. Poole, "Türkiye'de Çocuk Refahı", Çev. Günseli Kuntbay, **Sosyal Hizmet Dergisi**, C. I, S. 5, Nisan 1962, s. 7.

Bu sakıncaları, II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı'nda belirtilen şekliyle özetlersek³⁶:

- Her çocuk şefkate ve kendine yakın olan birinin sevgi, anlayış ve güvencesine muhtaçtır. Bunun için özel eşyaları, odası olmalı, alışveriş yapabileceği, arkadaşlarını kabul edebileceği ekonomik olanakları bulunmalıdır. Ne var ki, kurum bu olanakları ona sağlayamaz,
- Kurumda anne özlemi ya da sık sık bakıcı değiştirmek söz konusu olup; bu durum çocuk üzerinde olumsuz etki yaratır,
- Kurumun geniş binaları, koridor ve merdivenleri, gürültü olmasına olanak vermekte ve bu durum çocuğu korkutarak huzursuz kılmaktadır,
- Bazı çocukların (özellikle 3 yaşından küçük çocukların) özel bakıma ve anne kucağına ihtiyaçları vardır. Kurum bakımı ise, bu ihtiyacı karşılayamaz,
- Nihayet, yetim çocuklar, bir aileye ait olma ihtiyacı duymaktadırlar. Ancak, ne yazık ki kurum bu ihtiyacı da cevaplayamamaktadır.

2. 4. 3. Yararları

Halen, hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde kendisinden yararlanan kurum bakımı yönteminin, yukarıdaki sakıncaları yanında elbette sağladığı yararlar da vardır. Ki bu faydalar kurumların, toplum içinde varlıklarının devamını gerekli kılmaktadır. Yukarıda sıralanan sakıncaları da, tamamen ortadan kaldırılamasa bile, bir takım yöntemlerle en aza indirilebilir.

Her şeyden önce, kurum bakımına gerçek anlamda ihtiyaç duyan çocukların tespiti büyük önem taşımaktadır. Her çocuğun kurum bakımına tabi tutulması uygun görülmediğine göre, kimler bu hizmetten yararlanabilecektir? Bu tür çocuklar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

³⁶ Şahin, a. g. e., s. 28.

- Kendisinin ve toplumun menfaati için bir süre çevresinden uzaklaşması gereken çocuklar,
- Sorunları olan ve bu sorunlarının ortaya çıkmasına aile ortamı ve yakın çevresi neden olduğu için, bu ortamdan ayrılmadıkça sorunları çözümlenemeyecek durumda olan çocuklar,
- Yoğun bir psikolojik tedavi, özel eğitim ve yaşlılarıyla birlikte yaşamak suretiyle rehabilite edilebilecek çocuklar,
- Birbirlerinden ayrılmamaları gerekli görülen kardeşler,
- Ailesine olan yakın bağlılığı nedeniyle bir başka ailenin yanına verilemeyen çocuklar³⁷.

2. 4. 4. Kurumların Taşımaları Gereken Temel Özellikler

Bakım kurumları, daha somut ifadesiyle çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, yalnızca belirli bir yaşa kadar çocuklara güvence sağlayan birer kurum olmaktan öte, çocukların her tür sorunlarıyla ilgilenen, onların ailesi ile ilişkilerinin devamını sağlayan, toplum yaşamına uyum sağlayabilmelerine yardımcı olan bir anlayış ile hizmet vermelidir³⁸.

Kurumların nasıl bir hizmet anlayışı ile hareket etmeleri gerektiği daha geniş bir şekilde ele alınırsa; her şeyden önce, çocuğun ailesi ve akrabası ile ilişkisinin sürdürülmesine özel bir gayret gösterilmelidir. Bu kurumlarda çalışacak olan personelin seçimine özel bir önem verilmeli, çocuğa ilgiyle ve sevgiyle yaklaşabilecek sahasında uzman kişiler bu iş için görevlendirilmelidir³⁹. Kurumlara hakim olan atmosfer, resmi ve

³⁷ Güran, a. g. e., s. 5.

³⁸ M. Şükrü Tulay, "Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı", *Sosyal Hizmet Dergisi*, C. III, S. 12, Eylül 1969, s. 18.

³⁹ Kurumlarda çalışan personel ile çocuklar arasındaki iletişim önemlidir. Bu kurumlarda görev alan, yöneticiler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sosyologlar, öğretmenler, doktorlar, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları ve diğer elemanlar, bir bütünün parçaları halinde, planlı, programlı ve ekip çalışması ile hizmetleri yerine getirmelidirler. İstanbul'daki yetiştirme yurtları üzerine yaptığımız çalışmanın Anket uygulaması esnasında yurtlarda yeterli sayıda personelin bulunmadığını fark ettik. Ayrıca gözlemlediğimiz diğer bir husus da yoğun bir bürokratik atmosferdi. Şayet yurtlarda sosyal ve ekonomik yönden maksimum fayda elde edilmesi isteniyorsa biran önce bu olumsuz koşulların elimine edilmesi gerekmektedir.

otoriter değil, sıcak olmalı ve aile ortamını andırmalıdır⁴⁰. Çocukların ihtiyaçları, kurumun ihtiyaçlarından daha ön planda tutulmalıdır⁴¹.

3. Koruyucu Aile Bakımı

3. 1. Koruyucu Aile Kavramı, Önemi ve Tarihçesi

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bir sosyal hizmet türü olan "koruyucu aile"⁴² bakımı", çocuğa ailesinin bakmadığı durumlarda veya çocuğun evlat olarak verilmesinin mümkün olmadığı ya da uygun görülmediği durumlarda, devletin sağlayacağı destek ile bu çocuğun öz ebeveyninin yerini alabilecek bir aile yanında geçici ya da sürekli olarak bakımının sağlanmasıdır⁴³.

Çocuğun annesi ya da babası ona uygun bir bakım ortamı sağlayamazsa ya da onu incidir veya ihmal ederse, devlet çocuğu başka bir eve yerleştirmek üzere harekete geçebilir⁴⁴.

Dolayısıyla, kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklar, belirli kriterlere göre seçilecek koruyucu ailelerin sağlayacağı sevgi ve şefkat ortamında bakılmakta, masrafları da devlet tarafından karşılanmaktadır⁴⁵. Genelde, çocuğun ailesine geri dönme durumu söz konusu olduğunda koruyucu aile bakımı tercih edilirken, böyle bir ihtimal yoksa evlatlık verilme yoluna başvurulmaktadır.

Koruyucu aile, mahkemece hakkında korunma kararı alınan çocuğun, geçici veya sürekli, ücretli veya gönüllü olarak aile ortamında bakımını gerçekleştirecek ve öz ana-baba yerini tutabilecek aileler veya

⁴⁰ Martin Gula, *Çocuk Bakımı Müesseseleri ve Bunların Toplumda Çocuklar İçin Yeni Hizmetler Tesisindeki Rolü*, Çev. Ülker Ergun, Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., 1962, s. 18.

⁴¹ İbrahim Cılga, "Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7, Kasım 1986, s. 43.

⁴² "Koruyucu aile"nin İngilizce literatürdeki karşılığı "foster home"dur. Aynı zamanda, "foster family" ve "foster care" kavramları da kullanılabilirlerdir.

⁴³ Amerikan Çocuk Refah Birliği, *Koruyucu Aile Bakımı, Hizmeti ve Standartları*, Ankara, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay., 1962, s. 10; Zuhul Arnaz, "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri Ana Yoksunluğunun Çocuk Gelişimine Etkileri Açısından Koruyucu Aile Bakımının Kurum Bakımı ile Karşılaştırmalı İncelemesi", *HÜ. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, S. 2-3, Mayıs-Eylül 1983, s. 123.

⁴⁴ Jennifer Shroff Pendley, "Foster Families", (Çevrimiçi): http://www.kidshhealth.org/kid/feeling/home_family/foster_families.html, 12.09.2005.

⁴⁵ Fethi Baycın, "Türkiye'de Korunmağa Muhtaç Çocuklar ve Koruyucu Aile Denemesi", *Sosyal Hizmet Dergisi*, C. I, S. 2, Mart 1962, s. 12.

kişilerdir (KAY. m. 4/e). Bu tanıma göre, koruyucu aile bakımı kendi ailesiyle herhangi bir nedenden dolayı yaşayamayan çocuklara kısa veya uzun süreli aile yaşamı sağlar. Koruyucu aile bakımı, çocuk refahı alanının önemli bir hizmeti olarak yetkili bir kurumun gözetim ve denetiminde yürütülür. Bu süreç içerisinde çocuğun ve biyolojik ailesinin ihtiyaç duyduğu kişisel çalışma ve diğer tedavi hizmetleri sağlanır⁴⁶.

Çocuk refahı alanına giren bir hizmet olarak koruyucu aileye ilişkin ilk kanuni düzenlemenin İngiltere’de Kraliçe I. Elizabeth zamanında 1601 yılında çıkarılan “Yoksullar Kanunu”nda yer aldığı bilinmektedir⁴⁷. Bu Kanuna göre, anne-baba ya da büyük anne-baba tarafından bakılmayan çocuklar, yün ticareti yapan ailelerin yanına el tezgahlarında çalışmak üzere çırak olarak verilmişlerdir. Çıraklık süresinin erkek çocuklar için 24, kız çocukları için ise 21 yaşına ya da evleninceye kadar devam etmesi öngörülmüştür.

İngiltere’de başlayan bu hizmet, koloni devrinde Amerika’da, çıraklık şeklinde olmak üzere, 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. 1909 yılında çocukların korunmasına ilişkin olarak Beyaz Saray konferansları yapılmaya başlamıştır⁴⁸. Bu konferansların amacı, çocukların ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçları giderici çocuk refahı hizmetlerinin değerlendirilmesini yapmaktır. Yapılan konferans sonucunda, çocuk refahı ile ilgili bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyelere göre, çocuklar zorunlu bir neden olmadıkça ailelerinden alınmayacak ve onları korunmaya maruz bırakan nedenler mümkün olduğunca ortadan kaldırılacaktır. Bu bağlamda koruyucu aile hizmeti ailelerinden ayrılan çocuklar için tercih edilen bakım türü olarak değerlendirilmelidir⁴⁹.

Bugünkü şekliyle koruyucu aile bakımı ise 1948’de Birleşmiş Milletlerde Çocuk Dairesinin kurulmasından sonra ortaya çıkmış;

⁴⁶ Şebnem Gülfidan, “İngiltere’de Aile”, **Aile Politikaları–Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması**, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Yay., 1991, s. 204; Ayrıca bkz. Halis Yunus Ersöz, **Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 2004.

⁴⁷ Walter A. Friedlander, **Sosyal Hizmetlerin Kavram ve Metodları**, Çev. Elkin Besin, Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., 1965.

⁴⁸ Yörükoğlu, a. g. e., s. 200.

⁴⁹ H. Fredericksen, R. A. Mulligan, **The Child and Welfare**, San Fransisco, 1972, s. 38.

1950’lerde aile krizlerinin etkilerini azaltmak amacıyla çocuklar, kısa süreler içinde olsa koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmişlerdir. Koruyucu aile kavramı geliştikçe farklı koruyucu aile türleri ortaya çıkmıştır. 1970’li yıllardan itibaren ise problemlili çocukların korunması bakımından koruyucu aileye olan ilgi artmıştır⁵⁰.

Türk toplumunda ise, kimsesiz bir çocuğun büyütülmesi, iş sahibi yapılması ve evlendirilmesi sevap kabul edilen bir gelenektir. Ancak sadece kişilerin iyi niyetine kalmış bu uygulama zamanla çocukların istismar edilmeleri, boğaz tokluğuna kötü koşullarda çalıştırılmaları sonucunu doğurmuştur. Ayrıca bu uygulamalar kişisel düzeyde kalmış, örgütlenememiş ve toplumsal ihtiyaçları karşılayamamıştır⁵¹.

Türkiye de çocuğun başka bir ailede bakımı aile ilgili ilk kanuni düzenleme 1926 tarihli Medeni Kanununun 273. maddesinde yer almıştır. 1930 yılında çıkartılan Umumi Hıfzıssıhha Kanununda koruyucu aile hizmetine ilişkin hükümler (m. 159–161) yer almıştır⁵². Medeni Kanunda hakkında koruma kararı verilen çocuğun hakim tarafından bir aile yanına yerleştirilebileceği öngörülmüştür. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda çocukların bakılmak üzere aileler yanına yerleştirilmesi yetkisi belediyelere verilmiştir. Söz konusu kanunlarda hükümler yer almasına rağmen ilk uygulama 27.5.1949 tarihli ve 5387 sayılı

⁵⁰ Gülfidan, a. g. e., s. 203. Koruyucu aile, genelde anlaşıldığı üzere yalnızca çocuklara yabancı kişilerin sunduğu bir hizmet değildir. Örneğin, ABD’ye baktığımızda, milyonlarca koruyucu ailenin önemli bir kısmının (2 milyondan fazla çocuğun) “akraba bakımı” (kinship care) yoluyla himaye altında olduğu görülmektedir. Akrabaların bir kısmı, bu hizmeti tamamen devletten bağımsız yerine getirirken, bir kısmı devletten bir miktar destek almakta, bir kısmı ise bu hizmeti tamamen devlet ile bağlantılı olarak sunmaktadır (200 bin çocuk, devlet tarafından evlatlık olarak akrabalarının yanına yerleştirilmiştir). Shelley Waters Boots, Rob Geen, “Family Care or Foster Care? How State Policies Affect Kinship Caregivers”, **New Federalism: Issues and Options for States**, Series A, No: A–34, July, 1999, s. 1–2; Jill Duerr Berrick, “When Children Cannot Remain Home: Foster Family Care and Kinship Care”, **The Future of Children: Protecting Children from Abuse and Neglect**, Vol: 8, No: 1, Spring 1998, s. 72. ABD’de, problemlili çocukların korunmalarından doğan maliyetlerin azaltılmasına yönelik çabaların, bu çocuklara zarar vereceğini belirten yayınlar yapılmaktadır. Bkz.: David Rubin, Neal Halfon, Ramesh Raghavan, Sara Rosenbaum, **Protecting Children in Foster Care: Why Proposed Medicaid Cuts Harm Our Nation’s Most Vulnerable Youth**, Seattle, WA, Casey Family Programs Publ., 2005.

⁵¹ M. Şükrü Tulay, “Türk Aile Sistemi İçinde Koruyucu Ailenin Yeri ve Önemi”, **Sosyal Hizmet Dergisi**, C.V, S.8, Kasım–Aralık–Ocak 1972, s. 2.

⁵² RG. 6.5.1930, S. 1489.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunu'nun yürürlüğe girişinden sonra olmuştur⁵³.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda koruyucu aile kurumu ayrıntılı biçimde düzenlemiştir⁵⁴. Kanunun 23. maddesine göre, "mahkemece korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi, bu kanuna göre kurulmuş kurumlarda olduğu kadar kurumun denetim ve gözetiminde bir koruyucu aile tarafından da yerine getirilebilir. Koruyucu aile, korunmaya muhtaç çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini gönüllü olarak üstlenebileceği gibi kurumca belirlenecek ve ödenecek bir ücret karşılığında da yapabilir. Koruyucu ailelerin seçimine, çocukla ilgili sorumluluklarına, kurumla olan ilişkilerine, hizmetin işleyişine ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir". Bu maddeye dayanılarak 2.10.1984'te ilk Koruyucu Aile Yönetmeliği çıkarılmıştır⁵⁵. Koruyucu aile uygulamaları 1993 yılına kadar bu yönetmelikte belirtilen esaslara göre yürütülmüştür. 14 Ekim 1993'te ise daha önceki yönetmeliğin eksikliklerini tamamlamak amacıyla ikinci bir Koruyucu Aile Yönetmeliği çıkarılmıştır⁵⁶.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, koruyucu aile bakımını teşvik etmek ve ülke düzeyinde yaygınlaştırmak amacıyla 1992 yılında koruyucu aile projesi hazırlamıştır. Bu projenin amacı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında bakılan çocuklarla, sırada bekleyen korunma kararlı çocukların kurum bakımı yerine istekli ve gönüllü koruyucu aileler yanına yerleştirilmesidir.

3. 2. Koruyucu Aile Türleri

Para Karşılığında Hizmet Veren Koruyucu Aileler: Para karşılığı koruyucu aile görevi yapanlar ya "geçici" olarak ya da "sürekli" olarak bu hizmeti üstlenmektedir. Sürekli olarak bu hizmeti sunmak isteyen aileler rakamsal olarak çoğunluktadır. Bir ülkenin ekonomik

⁵³ M. Şükrü Tulay, "Türk Aile Sistemi İçinde Koruyucu Ailenin Yeri ve Önemi", *Sosyal Hizmet Dergisi*, C. V, S. 8, Kasım-Aralık-Ocak 1972, s. 5.

⁵⁴ RG. 24.05.1983, S. 18059.

⁵⁵ RG. 02.10.1984, S. 18592.

⁵⁶ RG. 14.10.1993, S. 21728.

imkanlarının genişliğine bağlı olarak, sosyal hizmet kurumu tarafından bu ailelere tespit edilecek esaslar dahilinde belirli bir aylık bağlanır. Bu aylık ile, çocuğun beslenme, giyim, eğitim, sağlık ve varsa özel masrafları karşılanır⁵⁷.

Genel olarak bakıldığında, koruyucu ailelere verilen para, çocuğun masraflarını ancak karşılayacak miktarda hesaplanmaktadır; aksi takdirde, para kazanmak amacıyla koruyucu aile olmayı isteyenlerin miktarının artmasından endişe edilmektedir.

Gönüllü Olarak Hizmet Veren Koruyucu Aileler: Genellikle, çocuk evlat edinmesi mümkün olmayan ailelerin, gönüllü olarak ve bir karşılık beklemezsin çocuklara koruyucu aile olma yolunu seçtikleri gözlenmektedir. Bu tür ailelere de, genellikle anne ve babası olmayan ve evlatlık verilmesi mümkün olmayan çocukların bakımı verilmektedir. Hatta, bu koruyucu aile bakım türünün evlat edinmeye adeta bir basamak teşkil ettiği ifade edilmektedir⁵⁸.

Çok Sayıda Çocuğa Bakım Sağlayan Koruyucu Aileler: Özel bir bakım yöntemidir. Tek başına bir koruyucu aile yanına verilmesi uygun görülmeyen, çok kişinin yaşadığı yurtlarda sağlanan kurum bakımına da uyum sağlayamayan çocuklara yönelik olarak (örneğin, ergenlik çağında ve depresyon altında olan çocuklar bu kategoride düşünülebilir) geliştirilmiş bir metottur. Evli bir çiftin yanına, en fazla 10 çocuk verilmekte, bunların masrafları, her bir çocuk için belirli bir ücret ödenerek devlet tarafından karşılanmaktadır⁵⁹.

3. 3. Koruyucu Aile Bakımının Benzer Bakım Türlerinden Farkı

Koruyucu aile bakımı, ülkemizde tarihi gelişim sürecinde korunmaya muhtaç çocuklara hizmet vermiş olan süt evlatlık ve beslemelik gibi geleneksel bakım türlerinden farklı olduğu gibi evlat edinmeden de farklıdır.

⁵⁷ Sevdâ Taştekil, "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bir Bakım Yöntemi Olarak Koruyucu Aile Bakımı", *Çimento İşveren*, C. II, S. 2, Mart 1990, s. 10.

⁵⁸ Birsen Gökçe, *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu ile İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve Analizi*, Ankara, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay., 1981, s. 74-75;

⁵⁹ Taştekil, a. g. e., s. 8-9.

3. 3. 1. Süt Evlatlıktan Farkı

Süt evlatlık, bir kadının kendisinden doğmayan bir çocuğu emzirmesiyle oluşan geleneksel bir kurumdur. Burada amaç, yeni doğmuş bebeğin süt ihtiyacının karşılanmasıdır. Koruyucu aile bakımında da çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması söz konusudur. Ancak burada, bebeğin sadece beslenme ihtiyacı değil ailesi olmayan ya da ailesi yanında sürekli yada da geçici olarak yetiştirme olanağı bulamayan korunmaya muhtaç bir çocuğa bunun sağlanmasıdır. Ayrıca koruyucu aile bakımı hukuken kurumsallaşmış ve kanunlarla düzenlenmiş bir bakım türüdür⁶⁰.

3. 3. 2. Beslemelikten Farkı

Beslemelik, varlıklı ailelerin, kimsesiz ya da yoksul aile çocuklarını, hizmetleri karşılığında bakıp yetiştirdikleri geleneksel bir kurumdur. Örf ve adete dayanan bu kurum, evin beyi ya da hanımı ile çocuğun ana-babası ya da yakınları arasında yapılan bir sözleşme ile meydana gelir⁶¹. Ancak, hukuki bakımdan düzenlenmeyen bir kurum olduğu için, yükümlülükleri vicdani olmuş ve yaptırımını da ahlak kuralları düzenlemiştir⁶². Besleme olarak yerleştirilen çocukla, çalıştıran kişi arasındaki ilişkinin hukuki niteliği ise tartışmalıdır. Hukuki niteliğin "fiili durum"⁶³, "ahlaki borcun ifası"⁶⁴, "kölelik"⁶⁵ olduğunu ileri sürenler gibi, bunun yazılı olmayan bir hizmet sözleşmesi olduğunu da ileri sürenler olmuştur⁶⁶.

⁶⁰ Ferhunde Özbay, "Türkiye'de Evlatlık Kurumu: Köle Mi, Evlat Mı?", **Türkiye Cumhuriyetinin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi, C.II**, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1999, s. 278.

⁶¹ Bülent Davran, "Bir Sosyal Davamız: Beslemelerin Hukuki Durumu", **Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuası**, Yıl. 1, S. 2, 1948, s. 52.

⁶² Muslih Fer, "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Korunmaya Muhtaç Çocuklar**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yay., 1970, s. 19.

⁶³ Ali Naim İnan, **Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, Ankara, AÜ. Hukuk Fakültesi Yay., 1971, s. 16.

⁶⁴ Ülker Gürkan, "Evlat Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu", **Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler**, Ankara Türkiye Kalkınma Vakfı Yay., 1974, s. 202.

⁶⁵ Hülya Aksoy, "Beslemelerin Hukuki Durumu", **Günümüzde Yargı**, Çocuk Hukuku Özel Sayısı, S. 26, Haziran 1978, s. 29.

⁶⁶ Gürkan, **a. g. e.**, s. 170.

Çocuk hakkında korunma kararı alınarak, koruyucu aile yanına yerleştirilmesi durumunda, özellikle kız çocuklarının beslemelik anlayışı ile çalıştırıldığı gözlemlenmiştir⁶⁷.

3. 3. 3. Evlat Edinmeden Farkı

Koruyucu aile bakımının en çok karıştırıldığı kurumlardan biri de evlat edindirmedi. Hatta ülkemizde aileler çoğunlukla, evlat edinmek amacıyla koruyucu aile olmak istemektedirler.

Evlat edinme, koşulları sonuçları ve sona ermesi Medeni Kanun da düzenlenmiş bulunan hakimnin izni ile tamamlanan hukuksal bir kurum olup evlat edinenle evlatlık arasında evlilik içi soy bağına benzer bir hısımlık ilişkisi meydana getirir. Evlat edinme, ana-babası hukuken ya da fiilen belli olmayan veya ana-babası bulunmakla birlikte asıl ailesinde sağlıklı yetiştirme olanağı bulunmayan çocukların, başka bir ailenin devamlı ve asli üyesi durumuna gelmesini sağlar⁶⁸. Böylece evlat edinilen çocuğa kan bağı ile bağlı olduğu ana-babasının evinde bulamadığı güvenlik, doğanın gereklerine en uygun aile ortamında sağlanmış olur. Evlat edinme sonucunda, çocuk evlat edinenin mirasçısı olur, onun soyadını alır ve onun velayeti altına girer (MK. m. 314).

Koruyucu aile bakımı ise, çocuğun korunması amacını güden ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun denetimi ve gözetimi altında yürütülen bir çocuk refahı hizmetidir. Çocuk koruyucu aile yanına kısa ya da uzun bir süre veya kimsesiz ise reşit oluncaya kadar yerleştirilir. Koruyucu aile yanına yerleştirme çocukla koruyucu aile arasında hısımlık bağı oluşturmaz, çocuk koruyucu ebeveynin velayeti altına girmez. Bununla birlikte eğer velisi yoksa, hakim koruyucu ana-babayı ya da bunlardan birisini çocuğa vasi atayabilir.

⁶⁷ Tulay, **a. g. e.**, s. 4.

⁶⁸ Süheyla Balkar, "Türk Hukukunda Evlat Edinme", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1, S. 2, 2002, s. 238.

3. 4. Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi

Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, rehabilitasyon merkezleri, her ay koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocukların ad ve soyadları, doğum yeri, doğum tarihleri ve korunma kararı verilmesinin nedenlerini kapsayan bir liste ile birlikte sağlık durumunu, psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerini gösteren sosyal inceleme raporunu İl Müdürlüklerine gönderirler (KAY m. 7). Koruyucu Aile Yönetmeliğinde, koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuklarda aranılacak özellikler belirtilmemiştir. Her somut olayda kurum uzmanları koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocukları belirlemektedir. Ancak bu belirleme, çocuk yerleştirilmeden önce gözlem merkezlerinde doktor, psikiyatr, psikolog ve sosyal yardımcılarından oluşan bir ekip tarafından yapılan kapsamlı bir inceleme sonucunda yapılmalıdır.

Koruyucu aile yanına yerleştirmede çocuk açısından en önemli faktör yaştır. Bir yaş sınırı koymak bilimsel bakımdan uygun olmamakla birlikte 13 yaşından küçük çocuklar için koruyucu aileye yerleştirme daha uygun bulunmaktadır. Çünkü, bu yaşın üstündeki çocuklar ergenlik çağına girmiş olduklarından yabancı birisinin otoritesini kolay kabul edememektedirler. Öte yandan, bu yaşın üstünde olan çocuklarda aile ortamından beklenen duygusal etkileşim zayıflamış, çocukla aile arasında anlaşmazlık olasılığı artmıştır⁶⁹. Hatta Amerikan Çocuk Refahı Birliği bu yaş 6 olarak belirlemiştir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk, görevli sosyal çalışmacı tarafından düzenli olarak izlenir. Ve bu süreçte ortaya çıkacak sorunları çözmek için gerekli çalışmalar yapılır (KAY. m.14).

3. 5. Koruyucu Aile Bakımının Faydaları

Koruyucu aile bakımının hem korunması gereken çocuğa, hem bu çocuğun gerçek ailesine, hem koruyucu aileye, hem de sosyal hizmetler kurumuna faydaları vardır.

Koruyucu aile bakımının çocuklar açısından en büyük faydası, onlara bir aile ortamının sıcaklığını vermesidir. Zira koruyucu aile bakımı öz ailesince kendisine yeterli bir bakım sağlanamayan, ancak aile hayatına uyum sağlamada herhangi bir güçlükle karşılaşmayan ya da anne ve babasından tamamen ayrılmış, kimsesiz, terkedilmiş ve aile ortamına ihtiyaç duyan çocuklar için birçok fayda sağlamaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki koruyucu aile bakımının her çocuk her zaman faydalı olamayacağıdır. Örneğin 6 yaşından küçük çocukların ve ana baba ilişkilerine karşı koyanlar dışında buluş çağında olan çocuklar için koruyucu aile bakımı uygundur. Buna karşılık, buluş çağında olan ve aile bağlarından kurtulup bağımsız olmak isteyen çocuklarla, suçlu, ruhen veya bedenen geri kalmış çocukların koruyucu aile bakımına uygun olmadıkları ileri sürülmektedir⁷⁰.

Öte yandan çocuğun gerçek ailesine olan yararı ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır. Çocuk ile öz ailesi arasında olan bir takım nedenlerden dolayı çocuk ailesinden uzaklaştırıldığında, sosyal hizmet uzmanları hem bu çocuk için en uygun bakım yöntemini bulmaya ve uygulamaya çalışırken, bir yandan da aileden kaynaklanan sorunları bulma ve bunları giderme yönünde hareket etmektedir. Çünkü, burada amaç, sorunları bir an önce çözüme kavuşturmak, böylece çocuğun ailesiyle ilişkisinin devamını sağlamayı, aile bireylerinin bir arada yaşamalarını mümkün kılmaktır. Neticede çocuğun gerçek ailesi, sorunlarının çözümünde yardım görmesinin yanında çocuğun bakım ve korunması hususunda da desteklenmiş olmaktadır⁷¹.

Koruyucu aile olmak istemenin altında birtakım genel nedenler yatmaktadır. Bunların başında; çocuklara yardım etme isteği, toplumda koruyucu aileye duyulan gereksinimi karşılama, aile bütçesine katkı, yalnızlığa bir çözüm, aileyi daha da genişletme, evlatlık edinme, çocuğunun kaybını telafi etme ya da dini gerekçeler vb. sayılabilir⁷².

Ülkemizde ise, genellikle şu nedenler öne çıkmaktadır: Koruyucu aileler, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukları yanlarına aldıkları

⁷⁰ Gökçe, a. g. e., s. 5.

⁷¹ Sevda Taştekil, "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bir Bakım Yöntemi Olarak Koruyucu Aile Bakımı", **Çimento İşveren**, C. II, S. 2, Mart 1990, s. 9.

⁷² Oriana Linares, Daniela Montalto, "Foster Families", **Child Study Center Letter**, Vol: 8, No: 2, Nov.-Dec. 2003, s. 2.

⁶⁹ Latife Bıyıklı, "Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması", **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu**, Ankara, AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 1983, s. 61.

taktirde, eğer çocuk sahibi değillerse çocuk sevgisini tatmakta, çocukları var ise, maddi bir kazanç imkanı elde etmektedir. Koruyucu aile veya kişiler daha çok evlat edinmek istedikleri çocuklara koruyucu aile olmak istemektedirler. Çünkü koruyucu ailelik evlat edinmenin ön aşaması olarak görülmektedir⁷³.

Kurumun bu durumdan sağladığı fayda ise, hem kurum bakımına nazaran daha ucuz bir sosyal hizmet üretmek, hem de çocuk için daha uygun bir yetişme ortamı sağlamak şeklinde özetlenebilir⁷⁴. Ancak şunu unutmamak gerekir ki, sosyal hizmet kurumlarının temel amacı, çocuk için en uygun yetişme ortamını tespit ederek çocuğun böyle bir ortamda yetişmesini sağlamaktır.

3. 6. Koruyucu Aile Bakımının Kurum Bakımı İle Karşılaştırılması

Bahsedildiği üzere, kimsesiz ve korunmaya muhtaç olan çocuklara yönelik olarak üç tür bakım yöntemi söz konusudur (kurum, koruyucu aile ve evlatlık yöntemleri). Bu üç yöntemden en uygun olanının, koruyucu aile bakımı yöntemi olduğu kabul gören bir görüştür. Çocuk refahı alanında yapılan araştırmalar ve gerçekleştirilen gözlemler, anne, baba ve çocuklardan oluşan bir aile ortamının, çocuğun gelişimi açısından en uygun ortam olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler kurum bakımını en aza indirirken, koruyucu aile bakımını ise mümkün olduğunca artırmaya çalışmıştır. Bugün gelişmiş Batı ülkelerinde benimsenen yöntem, çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesidir⁷⁵.

Ancak, ne yazık ki, koruyucu aile bakım yöntemine ülkemizde yeterince önem verilmediği, bunun yerine kurum bakımının tercih edildiği gözlenmektedir. Halbuki, bu yöntem, sonuçları itibarıyla daha etkili bir yöntemdir ve gelişmiş ülkeler tarafından kurum bakımına nazaran tercih edilmektedir⁷⁶.

⁷³ Nilgün Balamir, "Türkiye'de Koruyucu Aile Uygulaması", **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu**, Ankara, AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 1983, s. 72.

⁷⁴ Fethi Baycın, "Türkiye'de Korunmağa Muhtaç Çocuklar ve Koruyucu Aile Denemesi", **Sosyal Hizmet Dergisi**, C. I, S. 2, Mart 1962, s. 13.

⁷⁵ Bıyıklı, "Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması", s. 63.

⁷⁶ Tatlıbal, a. g. e., s. 29.

Diğer yandan, koruyucu aile bakım yönteminin bu üstünlüğü, diğer yöntemlerin önemlerini ortadan kaldırmaz. Çünkü, bir bakım yöntemi her çocuk için uygun bir yöntem değildir. Farklı özellikler ve ihtiyaçlara sahip çocuklar için onlara uygun farklı yöntemler söz konusudur. Ne var ki, koruyucu aile bakımının, sağladığı sıcak bir yuva ortamıyla, kurum bakımı ortamından olumsuz etkilenmiş çocuklar üzerinde dahi tedavi edici etkilerde bulunduğu gözlenmektedir. Bu çocuklar, kurumda yetişenlere göre daha sağlıklı olmakta, sosyal yaşama daha çabuk intibak edebilmektedir. Bu bağlamda koruyucu aile yönteminin iyi işleyebilmesi için sosyal hizmet uzmanlarına büyük bir rol düşmektedir. Şayet aile ile çocuğu iyi eşleştiremezlerse, o zaman yöntemin başarı şansı düşük olacaktır. Önemli olan karşılıklı uyumdur, bu sağlandığı taktirde koruyucu aile yöntemi en ideal yöntem olarak görülebilir⁷⁷.

3. 7. Koruyucu Aile Bakımının Sona Ermesi

3. 7. 1. Genel Olarak

Koruyucu aile yanına yerleştirme sözleşmesinin sona ermesi sözleşmeden kaynaklanan nedenler yanında korunma kararının kalkmasından da kaynaklanmaktadır. Sözleşmeyi sona erdirme, iki taraf içinde her zaman mümkündür. Üçüncü şahıs olan çocuk da, yararına yapılan sözleşmenin sona erdirilmesini isteyebilir.

Sözleşmenin sona erdirilmesi korunma kararının kalkmasına bağlı değildir. Ancak korunma kararının kaldırılması sözleşmenin hukuki dayanağı olan gerekçenin ortadan kalkmasını ifade ettiği için sözleşme bu şekilde sona ermiş olacaktır.

3. 7. 2. Korunma Kararının Kaldırılmasına Bağlı Olarak Sözleşmenin Sona Erdirilmesi

Çocuk hakkında verilmiş olan korunma kararı, gerekçesini teşkil eden korunmaya muhtaçlık durumunun sona ermesi ile ortadan kalkar. Korunmaya muhtaçlık durumu çocuğun ölümü, rüşdüne ulaşması,

⁷⁷ Muammer Örs, "Koruyucu Aile", **Sosyal Hizmet Dergisi**, C. II, S. 2-3, Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1966, s. 23.

korunma kararının verilme nedenlerinin ortadan kalkması ve çocuğun evlat edinilmesi ile sona ermektedir.

3. 7. 3. Çocuğun Ölümü

Çocuğun ölümü ile korunma altına alınma hali sona erer. Ölüm nedenine bağlı olarak koruyucu kişinin haksız fiilden dolayı sorumluluğuna gidilebilir (BK .m. 50-51)

3. 7. 4. Çocuğun Reşit Olması

Korunma kararı kural olarak çocuğun reşit olması ile sona erer (ÇKK. m. 7/6, SHÇEKK. m. 24/I). Çocuğun evlenmesi ve mahkeme kararı ile de reşit kılınması hali de korunma kararının kaldırılma nedenini teşkil edecektir (MK. m. 11/II, 12).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda rüşde rağmen, korunmaya muhtaçlık durumunun devam ettiği faraziyesi ile çocuğun rızasının alınması koşulu ile, korunma kararının uzatılabileceği hüküm altına alınmıştır (SHÇEKK. m. 24/I). Bu hükme göre, ortaöğretime devam edenlerin 20, yüksek öğretime devam edenlerin 25 yaşına kadar, 18 yaşını doldurmuş çocukların bir iş veya meslek sahibi edilerek, kendi kendilerine yeterli olabilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar korunma kararı uzatılabilir (SHÇEKK. m. 24/I bent b). Bedensel, zihinsel ve ruhsal sakatlıkları nedeniyle sürekli bakıma muhtaç durumda bulunan ve çalışmaktan aciz olan çocukların korunma kararı uzatılır (SHÇEKK. m. 24/I bent c). Korunma kararının uzatılması da mahkeme kararı ile olmaktadır.

18 yaşını doldurmuş okumayan ya da ortaöğretimini bitirmiş çocukların korunma kararının uzatılması Kurum tarafından genellikle istenmemektedir. Bu konuda korunma altındaki kişinin, kurumda kalma isteği de dikkate alınmamaktadır. Bu durumda korunma kararının uzatılması için mahkemeye başvurma hakkının çocuğa da tanınması uygun olacaktır. Neticede, kuruma tanınan takdir hakkının kötüye kullanılması mahkeme tarafından engellenmiş olacaktır⁷⁸.

⁷⁸ Sayita, a. g. e., s. 96.

Şunu vurgulamakta yarar vardır; 18 yaş, ülkemiz açısından uzun yıllarını kurum bakımı altında geçirmiş çocuk için düşük bir yaştır. Kurumun, gençleri, korunma kararı kaldırıldıktan sonra izlemesi hüküm altına alınmışsa da (SHÇEKK. m. 4 bent k; 24/I bent b cümle 2), uygulamada bu durum işlememektedir. Bu nedenle, ülkemizdeki eğitim anlayışı ve kurum bakımında olmanın olumsuz yanları da dikkate alınarak yaş üst sınırının gerçekçi biçimde değiştirilmesi gerekmektedir⁷⁹.

3. 7. 5. Korunma Kararının Başka Bir Yargı Kararı ile Kalkması

Çocuk hakkında korunma kararı alınması veya geçici korunma altına alınması (SHÇEKK. m. 22/son) yerleştirme tedbirine (MK. m. 347) veya velayetin kaldırılması kararına (MK. m. 348) dayanarak verilebilir. Bu tedbirlerin kaldırılması veya değiştirilmesi ile korunma kararı da kaldırılabilir. Tedbirler en geç velayetin sonra ermesine yani rüşde kadar devam eder.

3. 7. 6. Çocuğun Evlat Edinilmesi

Koruma altındaki çocuğun evlat edinilmesi, sürekli yerleştirme biçimi olarak düşünülmekte ve korunmaya muhtaç çocuğun yararına en uygun çözüm olarak uygulanmaktadır (MK. m. 305/II). Çocuk yerleştirilmiş olduğu aile tarafından evlat edinilebilir. Ülkemizde koruyucu aile yanına yerleştirme fiilen, evlat edinmenin alt basamağı olarak uygulanmaktadır⁸⁰. Böylece evlat edinmeden önce belli bir deneme süresi geçirilmiş olmaktadır. Evlat edinilme sonucu evlat edinen ile çocuk arasında velayet ilişkisi kurulmakta ve çocuk korunma altından çıkarılmaktadır.

3. 7. 7. Korunma Kararının Kaldırılması

Korunma kararının kaldırılmasına ilişkin hükümler Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda yer almaktadır. Korunma kararı verilmesine neden olan koşulların değişmesi veya ortadan kalkması halinde, il müdürlüğünün bildirmesi ile çocuk

⁷⁹ Bekir Aksay, **Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, Kusur Yeteneğine ve Sorumluluğa Etkisi**, İstanbul, 1990, s.58.

⁸⁰ Sayita, a. g. e., s. 97.

hakkında Kurum tarafından hazırlanan rapor dikkate alınarak korunma kararı mahkeme tarafından kaldırılır (SHÇEKK. m. 24/1).

Kurum dışında, koruma kararının kaldırılmasının Çocuk Koruma Kanununda sayılan ilgililer tarafından talep edilebileceği hüküm altına alınmıştır (ÇKK. m. 8/3). Ancak burada “talep” teriminin kullanılması doğru değildir. Çünkü Hakim, bağımsız olarak çocuğun yararına olan kararı almakla yükümlüdür ve ilgililerin talepleri ile de bağlı değildir⁸¹.

4. Evlat Edinme

Evlat edinme günümüzde her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır⁸². Çünkü sosyal politika açısından önem taşıyan ve güncelliğini sürdüren esas sorun; çocuğun korunmasını üstlenecek, ona biyolojik ve psikolojik gelişmesi için gerekli bakım olanaklarını sağlayacak asıl toplumsal kurumun belirlenmesi sorunudur. Bugün, ailenin, uyum ve istikrar içinde olduğu sürece, çocuğun yetişmesi bakımından en uygun ortamı oluşturduğu konusunda görüş birliği vardır. Bu bağlamda evlat edinme, aile ortamında yetişmekten yoksun çocuklara bu olanağı sağlayan ve çocuğun fiziksel zihinsel, duygusal güvenliğini korumaya hizmet eden önemli bir kurumdur. Bu hizmetin amacı; biyolojik ailesi tarafından bakılmayan çocuğa devamlı bir aile, aileye de çocuk sevgisini giderme olanağı sağlamaktır⁸³. Ayrıca çocuğun gelişimine uygun aile ortamı yoksa çocuğa yeni bir aile ortamı hazırlamak devletin temel görevlerinden biridir. Evlat edinme, devletin bu görevini yerine getirdiği korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemlerindedir⁸⁴.

Çocuk ile ana ve babası arasındaki ilişkiyi ifade eden soybağı, meydana geliş şekline göre gerçek ve yapay olmak üzere ikiye ayrılır.

⁸¹ Akyüz, a. g. e., 725.

⁸² Son yıllarda ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde evlat edinme sayısında görülen artış, çocuk refahı ile ilgili alanda sağlanan en önemli başarıdır. Örneğin, ABD’de 1995 ile 2001 yılları arasında yaklaşık 25,000 çocuk evlat edinilmiştir. Ülkemizle ise, Medeni Kanun’un yürürlüğe girdiği 1926’dan itibaren evlat edinilen çocuk sayısı yalnızca 7,529’dur. Duncan Lindsey, Ira M. Schwartz, “Advances in Child Welfare: Innovations in Child Protection, Adoptions and Foster Care”, **Children and Youth Services Review**, Vol: 26, 2004, s. 999–1000.

⁸³ Nesrin Güran Koşar, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, C. 5, S. 2–3, Ocak 1987, s. 72.

⁸⁴ Esin Konanç, “Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması”, **Türkiye’de Çocuğun Durumu, 1990’ların Çocuk Politikası Kongresi**, Ankara, DPT–Unicef Türkiye Temsilciliği Yay., 1989, s. 11.

Buna göre, gerçek soybağı, kan bağına dayanan soybağı olarak tanımlanırken, evlat edinmeyle kurulan soybağı ise yapay soybağı olarak ifade edilmektedir⁸⁵.

Evlat edinmenin sosyal, psikolojik ve ahlâki yönden taşıdığı önem ve her şeyden önce insana özgü bir takım ihtiyaçlara cevap vermesi, bu kurumun hemen hemen tüm modern hukuk sistemlerinde yer almasının sebebini oluşturmaktadır.

Kurumun zaman içerisinde değişen işlevi ile birlikte, evlat edinmeye ilişkin kanuni düzenlemelerde de zorunlu olarak bir takım değişiklikler olmuştur. Türk Hukukunda ilk kez 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu ile varlık bulan evlat edinme, 4721 sayılı yeni Medeni Kanunun kabul edilmesiyle büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır; bununla beraber, eski hukuka göre kurulmuş olan evlat edinme ilişkilerine 743 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümleri uygulanmaya devam edecektir⁸⁶.

Bu önemli yararlarına karşın evlat edinme, çocukların değişik amaçlarla istismar edilmesine ya da kanuni mirasçılarının miras haklarından yoksun bırakılmasına da yol açabilmektedir. İşte bu nedenlerle, yeniden düzenlenen kanunlar, bir yandan evlat edinmeyi kolaylaştırmakta bir yandan da evlat edinmenin sakıncalarına karşı önlem almaktadırlar⁸⁷.

4. 1. Tanımı, Hukuki Niteliği ve İşlevi

4. 1. 1. Tanımı

Kendilerine ait aile ortamından yoksun çocuklara yönelik bir sosyal hizmet türü olan evlat edinmeye ilişkin doktrinde ve uygulamada çeşitli tanımlara rastlanılmaktadır. Bu tanımlardan birine göre evlat edinme, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir sosyal hizmet alanıdır⁸⁸. Bir diğer tanıma göre ise evlat edinme, evlat edinilecek çocuğu, onun öz ailesini ve çocuğu evlat edinecek aileyi içine alan

⁸⁵ Kemal Oğuzman, Mustafa Dural, **Aile Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1994, s. 195.

⁸⁶ Balkar, a. g. e., s. 240.

⁸⁷ Şükran Şıpka, “4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun Evlat Edinmeye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi”, **İÜ. Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. LVII, S. 1–2, 1999, s. 305.

⁸⁸ Arthur Fink, **Sosyal Hizmet Alanı**, Çev.: Lütfiye Yasa–Necil Ulusay, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yay., s. 225.

süreçtir. Bu nedenle, çocuğun sorumluluğu tamamıyla evlatlık alan aileye verilirken, geleceği de kanunların öngördüğü biçimde güven altına alınmış olmaktadır⁸⁹.

Hukuki açıdan diğer bir tanım da evlat edinme, çocuğu olmayan bireylere evlat sevgisini sağlamaya yarayan hukuki sonuçları itibariyle sahih nesebe eşdeğer bir geçerli nesep bağı şeklinde ele alınmaktadır⁹⁰. Başka bir tanım da ise evlat edinme, doğumla bir hısımlık grubuna mensup olan bireyin sosyolojik bakımdan kan bağlarına denk tutulan yeni hısımlık bağları kazanmasını sağlayıcı müesseseseleşmiş bir uygulama şeklinde belirtilmekte ve yeni kazanılan bağların eskilerini büsbütün veya kısmen bertaraf ettiği vurgulanmaktadır. Bu niteliği itibariyle evlat edinme, suni olarak nesep bağı kurmaya olanak veren bir müessesedir⁹¹.

4. 1. 2. Hukuki Niteliği

Çocuk ile ana ve babası arasındaki ilişkiyi ifade eden soybağı, meydana geliş şekline göre gerçek ve yapay olmak üzere ikiye ayrılır. Buna göre, gerçek soybağı, kan bağına dayanan soybağı olarak tanımlanırken, evlat edinmeyle kurulan soybağı ise yapay soybağı olarak ifade edilmektedir⁹².

Gerçekten de, yapay soybağı, kan bağından kaynaklanan soybağından farklı olarak, evlat edinmeye dayanan ve mahkeme kararı ile kurulan bir hısımlık bağıdır. Nitekim, MK. md. 315/1'de yer alan "Evlat edinme kararı, evlat edinmenin oturma yeri; birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlatlık ilişkisi kurulmuş olur" hükmü bu hususu açıkça ortaya koymaktadır.

Evlat edinmenin hukuki niteliği ise, önceden olduğu gibi, yeni düzenleme sonrasında da tartışmalara sebebiyet verecek niteliktedir.

⁸⁹ Aydın Zevkliler, Mehmet Beşir Acabey, Emre Gökyayla, **Medeni Hukuk**, Ankara, Seçkin Yay., 1999, s. 1073.

⁹⁰ Tuğrul Arat, "Evlât Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal İşlevsel Açıdan Bakış", **Prof. Dr. Osman F. Berkiye Armağan**, Ankara, 1977, s. 105.

⁹¹ M. Şükrü Tulay, "Evlât Edinme", **Sosyal Hizmet Dergisi**, C.IV, S. 5–6–7, Şubat–Mart–Nisan 1970, s. 18.

⁹² Zevkliler, Havutçu, **a. g. e.**, s. 304.

Eski Medeni Kanunun yürürlükte olduğu dönemde evlatlık ilişkisinin bir "aile hukuku sözleşmesi" olduğu doktrinde hemen hemen oybirliği ile kabul edilmekteydi⁹³. Zira, evlatlık ilişkisi, tıpkı diğer sözleşmeli ilişkilerde olduğu gibi, evlat edinen ile evlatlığın karşılıklı rızalarına ihtiyaç duymakta ve taraflar bu rızalarını, hakim in ön izninden sonra noterde düzenletecekleri resmi bir senetle belgelemektedirler. Eski Medeni Kanunun 256'ncı maddesine göre evlat edinme ilişkisi, bu şekilde hazırlanan resmi bir senetle kurulmuş olmaktadır. Oysa yeni Medeni Kanun, eski düzenlemeden tamamıyla farklı bir biçimde, evlatlık ilişkisinin "mahkeme kararı ile kurulacağını" belirtmektedir (MK. md. 315/1). Böylece, noterde resmi senet yapma gereği de ortadan kalkmıştır. Keza, evlat edinme ilişkisini kurup kurmamakta hakime tanınan geniş takdir yetkisi ve her türlü detaylı araştırmayı yapma görevinin yanı sıra, evlatlık ilişkisini vereceği hükümle kurma yetkisine sahip olması da, evlat edinmenin bundan böyle taraflar arasında yapılan bir sözleşme olmadığını ortaya koymaktadır⁹⁴. Bu bağlamda yeni düzenleme ile birlikte, evlat edinme işlemi, oluşum bakımından artık bir yargı kararına dayanacaktır.

Eski düzenlemeden farklı olarak, evlatlık ilişkisinin tarafların anlaşması ile her zaman sona erdirilebileceğine ilişkin hükmün yeni Medeni Kanunda yer almaması da, evlat edinmenin kanun koyucu tarafından salt bir sözleşme gibi görülmediğini destekler niteliktedir⁹⁵.

Gerek bu sebepten dolayı, gerek evlatlık ilişkisinin mahkeme kararıyla kurulacağını düzenleyen ve resmi senet şartını kaldıran hüküm gereği ve gerekse evlatlık ilişkisinin kurulmasından önceki, sırasındaki ve sonrasında mahkemeye atfedilen tek yetkili olma sıfatı dolayısıyla, evlat edinme kurumunun artık bir sözleşme niteliğine sahip olmadığını söylemek mümkündür⁹⁶.

⁹³ Selahattin Sulhi Tekinay, **Aile Hukuku**, İstanbul, 1990, s. 445; Oğuzman, Dural, **a. g. e.**, s. 245.

⁹⁴ Şıpka, **a. g. e.**, s. 316.

⁹⁵ Turgut Akıntürk, **Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku**, C. II, 7. bs., İstanbul, Beta Yay., 2002, s. 362.

⁹⁶ Şıpka, **a. g. e.**, s. 305.

4. 1. 3. İşlevi

Evlat edinme, kan bağından doğan gerçek soybağından farklı olarak, evlatlıkla evlat edinen arasında mahkeme kararıyla kurulan ilişkiyi ifade eden bir aile hukuku kurumudur. Evlat edinme kurumunun sosyal, psikolojik ve ahlâki yönden taşıdığı önem, aynı zamanda böyle bir kurumun hemen hemen tüm modern hukuk sistemlerinde yer almasının da sebebini teşkil etmektedir. Şüphesiz unutulmamalıdır ki, evlat edinme kurumu her şeyden önce insana özgü bir takım ihtiyaçlara cevap vermektedir⁹⁷.

Kurumun tarihi geçmişine bakıldığında, evlat edinmenin öncelikli sebebini çocuğu olmayan kimselere soylarının devamının sağlanması imkânını vermek ve böylelikle aile servetlerini bırakabilecekleri kanuni bir mirasçılarının olmasını sağlamak olduğu görülmektedir⁹⁸. Ancak, aile hukukuna ait diğer kurumlarda da olduğu gibi evlat edinme kurumunun da amacı günümüze gelene dek zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır. Bugün için evlat edinme, hem evlatlık hem de evlat edinen kişilerin psikolojik ihtiyaçlarını gidermek ve bunun neticesinde sağlıklı bir toplumsal yapı oluşturma amacına odaklanmıştır.

Gerçekten de, evlat edinme olanağı sayesinde kimsesiz ve terkedilmiş çocuklar sağlıklı bir yuvaya, bakılamayan çocuklar ise kişiliklerini geliştirebilecekleri bir aile ortamına kavuşmuş olurlar. Çocuğu olmayan kimseler de böylelikle çocuk sevgisi tadabilme ve anne-baba olma deneyimini yaşayabilme imkânı elde ederler. Bu açıdan bakıldığında evlat edinme kurumu, bir taraftan çocuğu koruması ve onun bakım ve eğitimini gözetmesi ile çocuğun psikolojik ihtiyaçlarına; diğer taraftan çocuğu olmayan veya olamayacak olan kimselere anne-baba olma duygusu yaşatmasıyla onların psikolojik ihtiyaçlarına hizmet etmektedir. Neticede sözü geçen amaçlar gerçekleşirken aynı zamanda toplumsal hayatın daha sağlıklı bir biçimde yapılanmasına da katkı sağlanmaktadır⁹⁹.

⁹⁷ Aytekin Ataay, **Medeni Hukukta Evlat Edinme**, İstanbul, İÜ. Hukuk Fakültesi Yay., 1957, s. 27.

⁹⁸ Oğuzman, Dural, **a. g. e.**, s. 244.

⁹⁹ Balkar, **a. g. e.**, s. 239.

Evlat edinme kurumunun fonksiyonu ve amacı zaman içerisinde değişmişse de, bu amaçlar arasında bugün için en ön planda olanı, hiç kuşkusuz çocuğa destek olma hususudur. Zira, çocuk sahibi olma konusundaki biyolojik engeller, büyük gelişme gösteren tıp bilimi sayesinde birer birer aşılınca, artık amaç olarak, kişilere çocuk sevgisini tattırmaktan çok, terk edilmiş, yetim ya da evlilik dışında doğmuş çocuklara sıcak bir yuva ortamı kazandırmak düşüncesi öne çıkmaktadır. Bu sebeptendir ki sosyal hukuk bağlamında evlat edinme, çocuğun eğitimi ve bakımı açısından büyük önem taşıyan bir aile hukuku kurumu olarak nitelendirilmektedir¹⁰⁰. Evlat edinme kurumunun öncelikle gözettiği bu amaç yeni Medeni Kanunumuzda da göze çarpmaktadır. Söz konusu Kanun evlat edinmeyi iki ayrı şekilde düzenlemiştir; temelde küçüklerin evlat edinilmesini esas alırken, erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesini ancak belirli şartların oluşmasına bağlı olarak, bir "istisna" biçiminde kabul etmiştir (MK. md. 313).

Evlat edinme kurumunun yukarıda belirttiğimiz yararlarına ve toplumsal hayata sağladığı katkılara rağmen olumsuz bazı yönlerinin de bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bunların başında, evlat edinenlerin kimi zaman bazı maddi beklentilerle ve çıkar hesaplarıyla hareket etmeleri gelmektedir. Evlat edinme yoluyla kanuni mirasçılarının mahfuz hisselerini ortadan kaldırmak, miras kaçırmak veya evlatlığı hayali bir takım vaadlerle kandırarak onu hastabakıcı veya hizmetçi gibi kullanmak bu hususta en çok rastlanılan örneklerdir¹⁰¹.

Bununla beraber, bu sakıncalardan hareketle toplumsal açıdan son derece önemli bir işleve sahip olan evlatlık kurumunun varlığının reddedilmesi de kabul edilebilir bir düşünce olmaktan uzaktır. Nitekim günümüzdeki hukuki düzenlemeler, kurumun barındırdığı bu sakıncaları ve tehlikeleri bertaraf edecek hukuki mekanizmaları getirmek suretiyle bu sorunu aşmaya çalışmaktadır¹⁰². Bu bağlamda, yeni Medeni Kanunumuz da, evlat edinme kurumunun temas ettiği hassas menfaatleri kapsar şekilde konuyu yeniden düzenlemiş ve

¹⁰⁰ Feyzi Feyzioğlu, **Aile Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1986, s. 463.

¹⁰¹ Tekinay, **a. g. e.**, s. 446; Akıntürk, **a. g. e.**, s. 362; Feyzioğlu, **a. g. e.**, s. 463.

¹⁰² Ahmet Cemal Ruhi, **Türk Hukuku'nda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye'de Tanınması**, 2. bs., Ankara, Seçkin Yay., 2003, s. 19.

oldukça ayrıntılı hükümler getirerek kurumu baştan sona yenilemiştir. Böylece yeni Medeni Kanunumuz, evlat edinme kurumuna ilişkin getirdiği düzenlemeler açısından çağdaş hukuk sistemleri arasındaki yerini almıştır.

4. 2. Evlat Edinmenin Şartları

Esasa ve şekle ilişkin bir takım şartlara tabi tutulan evlat edinme kurumunun yeni Medeni Kanunda en fazla değişikliğe uğramış olan kurumların başında geldiğini ifade etmek abartı sayılmaz¹⁰³.

4. 2. 1. Esasa İlişkin Şartlar

Yukarıda belirttiğimiz gibi, evlat edinme kurumunun ardında yatan temel düşünce, çocuksuz ailelere, çocuk sevgisini tattırmak ve aynı zamanda, çocukları koruyup, onların eğitim ve bakımlarını sağlamak olduğu için hemen her ülkenin hukuk sisteminde evlat edinme, öncelikli olarak küçükler düşünülerek düzenlenmiş bir aile hukuku kurumu şeklinde yer almaktadır. Bu bağlamda erginlerin evlat edinilmesinde ise, ancak belirli şartların gerçekleşmesi durumunda izin verilmektedir. Yeni Medeni Kanun, küçüklerle erginlerin evlat edinilmesini ayrı başlıklar halinde ve farklı şartlara tabi tutarak bu gelişmeye paralel düzenleme yapmıştır.

4. 2. 1. 1. Küçüklerin Evlat Edinilmesine İlişkin Şartlar

Yeni Medeni Kanun, küçüklerin evlat edinilmesi konusunu düzenlemiştir. Küçük olarak kastedilen kimseler, MK.md.11'de ergin olarak ifade edilen kimselerin dışında kalanlar (onsekiz yaşını doldurmamış veya evlenme suretiyle ergin olmamış olanlar) ile MK.md.12 uyarınca hakkında mahkemece erginliğine karar verilmemiş olan kişilerdir. Dolayısıyla, bunların evlat edinilmesi durumunda aşağıda incelenecek olan şartların mevcudiyetinin bulunması gerekmektedir.

¹⁰³ Şipka, a. g. e., s. 302.

4. 2. 1. 1. 1. Ehliyet

Medeni Kanun, evlat edinecek olan kişi veya kişilerin otuz yaşını doldurmasını aramıştır. Böylece, önceki Medeni Kanunda otuz beş olan yaş sınırı otuza indirilmiş olmaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Medeni Kanun evlat edinilen kişi bakımından ikili bir ayırım yapmıştır. Buna göre, küçük olarak isimlendirilen, diğer deyişle Medeni Kanunun kabul ettiği esasa göre onsekiz yaşını doldurmamış veya evlenme ya da mahkeme kararı ile ergin kılınmayan kişiler ile "ergin sayılan kişiler ve kısıtlıların evlat edinilmesi farklı kurallara tabi tutulmuştur. Dolayısıyla, bir kimse yaşı ne olursa olsun evlat edinilebilir; fakat bu konuda aranacak şartlar, evlat edinilecek olan kişinin yaşına bağlı olarak değişecektir.

Ancak, kanun koyucu, evlat edinen ile evlat edinilen arasında belirli bir yaş farkının bulunmasını da aramıştır. Bu fark, önceki Medeni Kanunda olduğu gibi onsekizdir. Bu husus, MK. md. 308/1'de "Evlat edinilenin, evlat edinenden en az onsekiz yaş küçük olması şarttır" hükmünde açıkça ortaya konulmuştur¹⁰⁴.

4. 2. 1. 1. 2. Rıza

Evlat edinme, kişinin rızası ile gireceği bir hukuki ilişkiyi ifade eder. Dolayısıyla, evlat edinecek kişi tam ehliyetli ise, onun açısından evlat edinmeye ilişkin bir engel yoktur. Şayet evlat edinmek isteyen kimse, kendisine müşavir atanmış sınırlı ehliyetli ise, kanuni müşavirin rızasına gerek kalmaksızın evlat edinebilir¹⁰⁵. Zira evlat edinme, MK. md. 429'da sayılan hallerden değildir. Tam ehliyetsizler ise hiçbir şekilde evlat edinemezler.

Evlat edinmek isteyen kimse sınırlı ehliyetsizse, bu durumu iki ayrı biçimde incelemek gerekecektir. Ayırt etme gücüne sahip küçükler, zaten kanunun aradığı yaş koşulunu gerçekleştirmediklerinden evlat edinemezler¹⁰⁶. 30 yaşını doldurmuş ve ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar ise, kendi rızalarının yanında vesayet makamının ve sonrasında denetim

¹⁰⁴ Akıntürk, a. g. e., s. 367.

¹⁰⁵ Oğuzman, Dural, a. g. e., s. 248.

¹⁰⁶ Tekinay, a. g. e., s. 447.

makamının izni ile evlat edinebilirler (MK. md. 463/1). Zira, evlat edinmenin kişiye sıkı surette bağlı bir hak olmasına rağmen, md. 463/1'de yer alan bu düzenlemenin sebebi, evlat edinmenin aynı zamanda malvarlığına ilişkin sonuçlar da doğurabilmesi olarak açıklanmaktadır¹⁰⁷.

Belirtmek gerekir ki, eşlerin ancak birlikte evlat edinebileceklerini ve birlikte evlat edinme imkânının sadece birbirleriyle evli olan kişilere tanıyan MK. md. 306 hükmünde düzenlenen "birlikte evlat edinme" hali için de, yukarıda açıkladığımız ehliyet şartları aranacaktır¹⁰⁸.

Öte yandan, Medeni Kanunun 308'inci maddesinin ikinci fıkrasında, "ayırt etme gücüne sahip olan küçük, rızası olmadıkça evlat edinilemez" hükmü getirilmek suretiyle, eski Medeni Kanunun 254'üncü maddesinde yer alan düzenlemenin aynısı benimsenmiştir.

Ayrıca, Medeni Kanunun 316'ncı maddesinde yapılması öngörülen araştırmanın bir gereğinin de evlat edinilenin dinlenmesi ve evlat edinen ile ilişkisinin araştırılması olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu hükmün amacı, özellikle küçüğün ayırt etme gücüne sahip olmaması durumunda, onun evlat edinilmeye ve evlat edinecek olan kişiye karşı tavır ve yaklaşımını mümkün olduğunca değerlendirmek ve dikkate almaktır¹⁰⁹.

4. 2. 1. 1. 3. Ana ve Babanın Muvafakati

Medeni Kanunun 309'uncu maddesine göre evlat edinme, küçüğün ana ve babasının rızasını gerektirir. Bu koşul, küçük ile anne ve babası arasında var olan soybağının bir gereği olarak aranmaktadır. Ana ve babanın rızası, bunlar boşanmış olsalar da ya da hiç evlenmemiş olmakla birlikte soybağı, babalığa hüküm veya tanıma gibi durumların varlığı neticesinde oluşmuş olsa bile aranacaktır¹¹⁰.

¹⁰⁷ Zevkililer, Havutçu, a. g. e., s. 458.

¹⁰⁸ Akıntürk, a. g. e., s. 374.

¹⁰⁹ Tekinay, a. g. e., s. 450.

¹¹⁰ Oğuzman, Dural, a. g. e., s. 250.

4. 2. 1. 1. 4. Vesayet Dairelerinin İzni

Medeni Kanun, 308'inci maddenin 3'üncü fıkrasında, vesayet altındaki küçüğün, ayırt etme gücüne sahip bulunsun veya bulunmasın, vesayet dairelerinin izni ile evlat edinilebileceğini hüküm altına almıştır¹¹¹. Nitekim bu husus, "vesayet altındaki kişinin evlat edinmesi veya evlat edinilmesi için vesayet makamının izninden sonra denetim makamının da izninin gerekeceğini" belirten MK. md. 463'ün ilk bendinde açıkça hükme bağlanmıştır.

4. 2. 1. 1. 5. Küçüğün Evlat Edinen Tarafından Bir Yıl Süreyle Bakılmış ve Eğitilmiş Olması

Medeni Kanunun 305'inci maddesinin ilk fıkrasına göre, bir küçüğün evlat edinilmesi, evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır. Önceki Medeni Kanunda bulunmayan bu koşul, evlat edinecek olanlara, böyle bir ilişkiyi kurup kurmama yönünde karar vermelerinde yardımcı olmak amacı taşımaktadır. Dolayısıyla, evlat edinmek isteyen kişiler, bir yıl gibi bir süreyle küçüğün bakımı ve eğitimi ile ilgilenmiş olmakla, hem bir deneme sürecine hem de bu zaman zarfında kararlarının doğruluğundan emin olma imkânına kavuşmuş olurlar¹¹².

Öte yandan, küçüğün bir yıl süreyle evlat edinen tarafından bakılması ve eğitilmesi, 305'inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan ve evlat edinmenin her halde küçüğün yararına bulunması gerektiğini ifade eden koşulun da gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesinde yardımcı olabilecek bir göstergedir. Zira bu sayede evlat edinen kişi veya kişilerin evlat edinilecek küçüğe davranış biçimi gözlemlenmiş olacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki, bu koşulun amacını gerçekleştirilmesi ancak küçüğün, evlat edinen veya edinenler tarafından, kendi yaşadıkları yerde kişisel olarak bakılması ve eğitilmesi ile mümkündür¹¹³.

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, evlat edinecek kişi veya kişilerin evlat edinecekleri küçüğün bu süre içerisinde bakımını ve

¹¹¹ Akıntürk, a. g. e., s. 316.

¹¹² Şıpka, a. g. e., s. 308.

¹¹³ Balkar, a. g. e., s. 247.

eğitimlerini hiçbir maddi karşılık beklemeden sağlamaları gerektiği ve sonuçta bu bakım ve eğitim sebebiyle herhangi bir bedel talep edemeyecekleridir. Şüphesiz ki, evlat edinme kurumunun temelinde var olan sosyal düşünce bunu gerektirmektedir¹¹⁴.

4. 2. 1. 1. 6. Evlat Edinmenin Küçüğün Yararına Olması ve Evlat Edinenin Diğer Çocuklarının Yararını Zedelememesi

Medeni Kanununun 305'inci maddesinin ikinci fıkrasında, "Evlat edinmenin her halde küçüğün yararına bulunması ve evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi de gerekir" hükmü yer almaktadır.

Bu hükme göre, bir küçüğün evlat edinilmesi, ancak her türlü şartın ve durumun değerlendirilmesi neticesinde evlat edinilmenin onun yararına olacağı sonucuna varılabilmesi halinde mümkündür. Zira, evlat edinmenin küçüğün yararına olup olmadığı değerlendirirken, şartların ve ortamın onun kişiliğinin sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için uygun olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Bununla beraber, evlat edinme sonucunda küçükle evlat edinenler arasında kurulacak ilişki ile gerçek ana ve babayla mevcut olan ilişki de, bu hususun tespitinde önemli bir ölçüt olacaktır¹¹⁵.

Öte yandan, evlat edinmenin genel koşullarından bir diğeri de, evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi gereğidir (md.305/2). Böylece evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının zedelenmemesi şartıyla, kural olarak çocuğu olanların da evlat edinmesine izin verilmiş, sadece erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesinde, altsoyun bulunmaması şartı konulmuştur (md. 313). Hal böyle iken, çocuğu olan kimselerin de, çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi koşuluyla evlat edinebileceklerini söyleyebiliriz¹¹⁶.

Evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının zedelenmemesinde esas alınması gereken ölçüt, kanuni düzenlemede "hakkaniyete aykırı olup olmama" şeklinde ifade edilmiştir. Bu hükümden kastedilen

¹¹⁴ Zevkliler, Acabey, Gökyayla, a. g. e., s. 1075.

¹¹⁵ Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, **Aile Hukuku**, İstanbul, 1993, s. 325.

¹¹⁶ Tekinay, a. g. e., s. 449.

durum, evlat edinenin çocuklarının miras payının azalması değildir. Zira, evlat edinilene tanınan miras hakkı, evlat edinmenin doğal sonuçlarından. Doktrinde bu koşulun amacının, evlat edinmeyle, evlat edinen kişinin çocuklarının gelişiminin olumsuz olarak etkilenmesini, mevcut aile yapısının sarsılmasını ve bu çocukların her türlü maddi ve manevi ihtiyacının giderilmesini engellemeyecek olması şeklinde anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür¹¹⁷. Bu bağlamda MK. md. 316'daki "evlat edinenin altsoyu varsa, onların evlat edinme ile ilgili tavır ve düşünceleri de değerlendirilir" hükmü de bu düşüncelyi doğrular niteliktedir.

4. 2. 1. 2. Erginlerin ve Kısıtlıların Evlat Edinilmesine İlişkin Şartlar

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, Medeni Kanun "küçüklerin evlat edinilmesi" ile "erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesi"nin koşullarını kısmen farklı şekilde düzenlemiştir. MK. md. 313'te yer alan ve erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesini düzenleyen bu hüküm, evlat edinme kurumunun işlevi ve gerçekleştirdiği sosyal fayda dikkate alındığında, kural olarak ve ilk planda küçükleri hedef alan bu aile hukuku kurumu, kanunda sayılan bazı istisnai hallerde, erginlerin ve kısıtlıların da evlat edinilmesine imkân tanımıştır¹¹⁸.

Unutmamalıdır ki, erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesine ilişkin en önemli şart, küçüklerin evlat edinilmesinden farklı olarak, evlat edinenin alt soyunun bulunmaması şartıdır¹¹⁹. Bu koşulun yanı sıra, ergin ve kısıtlıların evlat edinilmelerine ilişkin şartlar 313'üncü maddede üç bent halinde sınırlı sayıda ve alternatifli olarak belirtilmiştir. Bunlardan ilki, bedensel veya zihinsel özrü sebebiyle sürekli olarak yardıma muhtaç ve evlat edinen tarafından en az beş yıldan beri bakılıp gözetilmekte olma halidir. İkinci durum ise, evlat edinen tarafından, küçükken en az beş yıl süreyle bakılıp gözetilmiş ve eğitilmiş olmaya ilişkindir. Kanunda düzenlenmiş olan son ihtimal ise, bu ikisinin dışında kalan, diğer haklı sebeplerin mevcudiyeti ile birlikte

¹¹⁷ Şıpka, a. g. e., s. 306.

¹¹⁸ Balkar, a. g. e., s. 250.

¹¹⁹ Önceki Medeni Kanunda bu şart, "nesebi sahih fūruu bulunmaması" şeklinde olup, evlat edinmenin genel kuralları arasında yer almaktaydı. EMK. md. 253.

evlat edinilenin, en az beş yıldan beri evlat edinilen ile aile halinde birlikte yaşaması haline ilişkindir¹²⁰.

Evli bir kimse ancak eşinin rızasıyla evlat edinilebilir (md. 313/2). Bu hüküm, önceki Medeni Kanunun 255'inci maddesinde de yer almaktaydı.

4. 2. 2. Şekle İlişkin Şartlar

Medeni Kanunun 315 ve 316'ncı maddeleri şekil ve usule ilişkin hükümler içermektedir. Belirtmek gerekir ki, yürürlükteki Medeni Kanun, önceki Medeni Kanundan oldukça farklı şekil ve usul hükümleri getirmiştir. Kurumun sosyal hayatta taşıdığı öneme paralel olarak, evlat edinme işleminin gerçekleştirilmesinde kapsamlı bir araştırma öngörülmüş ve bu araştırmanın içeriği de belirtilmiştir.

Evlat edinme kararı, evlat edinenin oturma yeri; birlikte evlat edinme halinde ise eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir ve mahkeme kararıyla birlikte evlatlık ilişkisi kurulmuş olur (MK. md. 315/1).

Söz konusu bu hüküm, eski Medeni Kanunun kabul ettiğinden farklı bir esas benimsemiştir. Önceki Medeni Kanunun şekle ilişkin 256'ncı maddesinin ilk fıkrası uyarınca evlat edinme, "evlat edinenin oturduğu yer sulh hakiminin izni üzerine yapılacak resmi bir senetle olur ve evlat edinme doğum kütüğüne yazılır" şeklinde düzenlenmişti. Bunun anlamı, evlat edinme işleminin gerçekleşmesi için öncelikle hakimnin izni ön koşulunun arandığı ve ancak hakimnin, kanuni şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini ve diğer tüm hâl ve şartları göz önüne alarak yapacağı araştırma neticesinde, takdir yetkisini de kullanarak vereceği izin üzerine noterce düzenlenecek resmi bir senetle evlatlık ilişkisinin kurulacağı ve böylelikle kurulan evlatlık ilişkisinin nüfus kütüğüne kaydedilmesinin gerektiği idi¹²¹.

Oysa yeni Medeni Kanun, değişik merciler tarafından gerçekleştirilen bu formaliteleri kaldırmış ve evlat edinme ilişkisinin, ilgililerin başvurusu üzerine mahkeme kararı ile kurulacağını hüküm

¹²⁰ Akıntürk, a. g. e., s. 318.

¹²¹ Tekinay, a. g. e., s. 459; Akıntürk, a. g. e., s. 374; Hatemi, Serozan, a. g. e., s. 324.

altına almıştır. Böylelikle, noter tarafından düzenlenecek resmi bir senede ihtiyaç kalmamış, gerekli araştırmaları yapma işi yetkili mahkemeye bırakılmış ve mahkeme, sadece izin veren makam değil, verdiği karar ile evlatlık ilişkisini kuran makam haline getirilmiştir¹²².

Öte yandan, evlat edinmenin amaçlarına yabancılaştırılmaması ve evlatlığın üstün yararının sonuna kadar korunabilmesi için hakimnin araştırmasını titizlikle ve kapsamlı olarak yürütmesi gerekir¹²³.

MK. md. 306/2 ise, eşlerin bir kimseyi birlikte evlat edinebilmeleri için, en az beş yıldan beri evli olmalarını veya otuz yaşını doldurmuş bulunmalarını aramaktadır. Böylece yürürlükteki Kanunun öngördüğü yaş, otuz beşten, "otuz" indirilmiş olmaktadır. Yapılan bu yeni düzenlemeyle, eşler otuz yaşını doldurmuş olmaları veya otuz yaşını doldurmamış olmakla birlikte en az beş yıldır evli bulunmaları halinde evlat edinebileceklerdir. Diğer taraftan, Kanun tasarısının madde gerekçeleri bölümünde ise, otuz yaşın gerekli olgunluğu sağlayabileceği düşüncesi nedeniyle farklı bir düzenleme getirildiği belirtilmektedir¹²⁴.

4. 3. Evlat Edinmenin Sonuçları

4. 3. 1. Genel Olarak

Evlat edinme ile, evlatlık ve evlat edinilen arasında soybağı ilişkisi meydana gelir (MK. md. 282/3). Ancak evlat edinme ile evlat edinilen ile evlat edinenin hısımları arasında ya da evlat edinilen ile evlatlığın hısımları arasında bir hısımlık veya hukuki bir ilişki kurulmuş olmaz. Öte yandan, doktrinde evlat edinilen ile evlatlığın altsoyu arasında bir hısımlık ilişkisinin varlığı kabul edilmektedir¹²⁵. Unutulmamalıdır ki, bu hısımlık ilişkisi suni bir ilişki olduğu için, kan bağına dayalı hısımlık ilişkisine göre, niteliği gereği, bazı farklılıklar taşımaktadır¹²⁶.

¹²² Serozan, a. g. e., s. 231.

¹²³ Zevkliler, Havutçu, a. g. e., s. 307.

¹²⁴ Şıpka, a. g. e., s. 309.

¹²⁵ Bilge Öztan, **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, Ankara, 2002, s. 450.

¹²⁶ Mehmet Beşir Acabey, **Soybağı, Kurulması, Genel Olarak Sonuçları, Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocukların Mirasçılığı**, İzmir, 2002, s. 170.

4. 3. 2. Ana ve Babaya Ait Hak ve Yükümlülükler

Medeni Kanuna göre, ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlat edinme ile birlikte evlat edinene geçer (MK. md. 314/1). Diğer bir ifadeyle, velayet hakkı evlat edinene geçecektir. Böylelikle, küçüklerin evlat edinilmesinden sonra çocuğun bakımı ve eğitimi, sorumluluğu, mallarının yönetim yetkisi ve geliri evlat edinene ait olacaktır¹²⁷. Gerçek ana ve babanın velayet hakkının sona ereceği aşikardır.

4. 3. 3. Nafaka Yükümü

Evlat edinmenin diğer bir sonucu da, evlat edinen ile evlatlık arasında MK. md. 364'e dayanan bir yardım nafakası ödeme yükümü doğurmasıdır. Asıl olarak evlatlık ve evlat edinen arasında bulunan karşılıklı nafaka ilişkisinin, evlatlığın alt soyu ile evlat edinen arasında da mevcut olup olmayacağı doktrinde tartışmalıdır. Evlat edinme ilişkisinin, sadece evlatlık ile evlat edinen arasında soybağı kuracağı fikrini savunan yazarlara göre, evlatlığın alt soyu ile evlat edinen arasında nafaka ilişkisi doğmaz¹²⁸. Buna karşılık, soybağının evlatlığın alt soyu ile evlat edinen arasında da kurulacağını kabul eden yazarlar ise, aradaki soybağı sebebiyle, evlatlığın alt soyu ile evlat edinen arasında nafaka ilişkisinin doğacağını savunurlar¹²⁹. Kanaatimizce, evlatlığın alt soyu ile evlat edinen arasında nafaka ilişkisinin bulunduğunu kabul etmek, kurumun ruhu göz önünde tutulursa, daha isabetli olacaktır.

4. 3. 4. Mirasçılık

MK. md. 314/2'ye göre, evlatlık evlat edinenin mirasçısı olur. Evlat edinilen, evlat edinenin altsoyu gibi onun saklı paylı mirasçısı olmasına karşın, evlat edinenin hısımlarının mirasçısı olamaz. Aynı şekilde, evlat edinen de evlat edinilenin mirasçısı olamaz (MK. md. 500/2). Zira evlat edinme, tek yönlü mirasçılık doğuran bir soybağı yaratmaktadır ve bu soybağı sadece evlat edinen ile edinilen ve onun altsoyu arasında

kurulmuş sayılmaktadır¹³⁰. Bundan başka, evlatlığın öz ana ve babası ile hısımlarına karşı mirasçılığı da evlat edinme ilişkisi yüzünden sona ermemektedir. Bu husus, MK. md. 500'de "Evlatlığın kendi ailesindeki mirasçılığı da devam eder" şeklinde yer alan ifadeyle ve MK. md. 314/5 hükmündeki "evlatlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlatlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlat edinene aile kütüğü arasında her türlü bağ kurular" düzenlemesiyle açıkça vurgulanmıştır. Belirtmek gerekir ki, bu hükümlerin varlığı, yeni Medeni Kanunumuzun sahip olduğu evlat edinen ile evlatlık arasında, gerçek anne-baba ile çocuk arasındakine benzer bir hukuki ilişki ve kan bağına dayanan soybağına benzer bir soybağı kurma amacıyla örtüşmemektedir¹³¹.

Yukarıda sözü geçen hususlar eski Medeni Kanunun 257'nci maddesinde de yer almaktaydı. Ancak yeni Medeni Kanun, eskisinden farklı olarak, evlatlık ve füruunun miras hakkını kaldıran ya da sınırlayan sözleşmelerin yapılmasını kabul etmemiştir. Gerçekten de, eski Medeni Kanunun yürürlükte olduğu dönemde, evlatlık ve füruunun evlat edinene karşı olan mirasçılıkları sözleşme ile ortadan kaldırılabilmekteydi¹³² (EMK. md. 257/1).

4. 3. 5. Ad ve Soyadı

MK. md. 314/3'e göre, evlatlık küçük ise evlat edinenin soyadını alır. Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Evlatlığın ergin olması halinde ise kanun, evlat edinilme sırasında kişinin isteği ile evlat edinenin soyadını alabileceğini belirtmektedir. Bunun anlamı, ergin olan evlatlığın, kendi soyadı ile evlat edinen kişinin soyadı arasında tercih yapabileceğidir. Oysa evlat edinilen kişinin küçük olması halinde böyle bir imkân yoktur. Zira Kanuna göre, küçük olan evlatlık için evlat edinenin soyadını almak hem bir hak hem de bir yükümlülüktür¹³³.

¹²⁷ Öztan, a. g. e., s. 454.

¹²⁸ Tekinay, a. g. e., s. 468; Akıntürk, a. g. e., s. 279; Öztan, a. g. e., s. 458.

¹²⁹ Oğuzman, Dural, a. g. e., s. 259.

¹³⁰ Öztan, a. g. e., s. 453.

¹³¹ Acabey, a. g. e., s. 171.

¹³² Serozan, a. g. e., s. 231.

¹³³ Balkar, a. g. e., s. 258.

4. 3. 6. Evlenme Engeli

MK. md. 129/3'e göre evlat edinen ile evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında evlenme yasaktır. Önceki Medeni Kanunun (md. 92) düzenlemesinden farklı olarak, yeni Medeni Kanunda, evlat edinen veya evlatlıktan biri ile diğerinin altsoyu arasında da evlenme yasağı konmak suretiyle mevcut düzenlemenin kapsamı genişletilmiştir¹³⁴.

4. 3. 7. Evlatlığın Gerçek Ana ve Babasıyla İlişkisi

Her ne kadar evlat edinme ile birlikte velayet hakkı evlat edinene geçerse de, çocukla gerçek ana ve babası arasındaki ilişkiler tamamıyla kesilmemektedir. Zira bu ilişkiler, velayet hakkından bağımsız olarak, irs ve psikişik durumla ilgilidir. Öyle ki, evlat edinenin haklı bir sebep olmaksızın bu ilişkiyi engellemesi durumunda, gerçek ana ve babanın kişisel ilişkinin kurulmasını mahkemeden talep etme hakları bulunmaktadır¹³⁵.

4. 4. Evlatlık İlişkisinin Sona Ermesi

Kanuni sebep bulunmaksızın, rıza alınmıyışsa, rızası alınması gereken kişiler, küçüğün menfaati bunun sonucunda ağır biçimde zedelenmeyecekse, hakimden evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilirler (MK. m. 317).

Medeni Kanun'a göre, evlat edinme esasa ilişkin diğer noksanlıklardan biriyle sakatsa, Cumhuriyet Savcısı veya her ilgili, evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilir. Burada "esasa ilişkin noksanlık" deyiminden kastedilen, kanunda evlat edinme için öngörölmüş olan şartlara uyulmaması durumlarıdır. Buna göre, evlat edinme ile evlatlık arasında 18 yaş fark bulunmaması, belirli süreyle bakıp, gözetme ve eğitime şartının yerine getirilmemesi, evlat edinmenin küçüğün yararına bulunmaması veya evlat edinenin diğer çocuklarının menfaatlerinin hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmesi gibi haller, evlat edinme ilişkisinin esasa ilişkin noksanlıklar sebebiyle sakat olması

ve Cumhuriyet Savcısı veya bir ilgili tarafından açılacak iptal davası ile kaldırılması sonucunu doğuracaktır¹³⁶.

Ülkemizde evlat edinmek üzere yılda ortalama 3000 aile başvuruda bulunmaktadır. Bir yıl içinde evlat edindirilmek üzere aile yanına yerleştirilen çocuk sayısı ise ortalama 450-500'dür. Evlat edinmek üzere başvuran ailelerin büyük çoğunluğu 0-1 yaş çocuk istemekte ve cinsiyet olarak da "kız" çocuk tercih etmektedirler¹³⁷.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünden evlatlık verilen çocuk sayısı 7529'dur. 2004 yılında 133 çocuk evlat edinilerek, işlemleri tamamlanmıştır. 2004 yılında ise aile yanına yerleştirilen çocuk sayısı 288 olup, Medeni Kanunun 305. maddesi gereğince 1 yıllık izleme sürecindedir¹³⁸.

Evlat edinmelerde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, gizlilik ve resmiyeti nedeniyle evlat edinecek kişiler arasında daima tercih edilen bir Kurum olmasına rağmen, evlat edinilecek çocuk sayısı aile sayısına oranla yetersiz kalmaktadır.

SONUÇ

İlk çağlardan beri tüm toplumlarda "korunmaya muhtaç çocuklara" yönelik bakım hizmetlerinin sağlanması, en önemli sosyal politika problemlerinden biri olmuştur ve halen de bu niteliğini sürdürmektedir. Sosyal politikanın kapsamı içindeki yoksullar, hastalar, özürlüler, yaşlılar, çocuklar gibi kendi kendine yeterli olamayan gruplar arasında, toplumların geleceği olan korunmaya muhtaç çocukların bakımı, daima özel bir önem taşımıştır. Nitekim, çocukların korunması düşüncesi, sosyal politika tarihindeki ilk yasal düzenlemelerde dahi önemli oranda yer almıştır. 1601 tarihli Yoksulluk Kanunu'nda ailesi tarafından bakılmayan kız ve erkek çocukların çırak olarak veya ev işlerinde çalıştırılmak üzere diğer ailelere verileceği belirtilmiş ve bu yöntemle çocukların korunması amaçlanmıştır.

¹³⁴ Şıpka, a. g. e., s. 317; Acabey, a. g. e., s. 169.

¹³⁵ Oğuzman, Dural, a. g. e., s. 261.

¹³⁶ Balkar, a. g. e., s. 263.

¹³⁷ http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_cy.asp. 22.9.2005.

¹³⁸ http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/cocuk/hizm_cy.asp. 22.9.2005.

Öte yandan, korunmaya muhtaç duruma gelmiş çocukların öz aileleri yanında bakım ve korunmalarını sağlayıcı hizmetlere öncelik verilmelidir. Unutulmamalıdır ki, aile, çocuk için en ideal ortamdır. Ancak bu gerçekleşmiyorsa, kurum bakımı, koruyucu aile uygulaması ve evlatlık gibi değişik bakım türlerine başvurmak faydalı olacaktır.

Ailesi yanında bırakılmasının sakıncalı olmayan durumlarda, öz aile parasal ve psiko-sosyal yardımlarla desteklenerek, çocuğun kendi çevresinden ayrılmadan korunmasına öncelik verilmelidir. Bu amaçla, ailelere yapılan ve yetersiz olan parasal ve psiko-sosyal desteğin artırılması gerekir. Ailelere yapılan nakdi yardımın aylık miktarı 158 YTL'dir. Yoksulluk nedeniyle çocukların ailelerinden ayrılmalarını önlemek amacıyla çıkarılan "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği" hükümleri çerçevesinde, 2003 yılında 13.253 kişiye, 2004 yılında 21.817 kişiye ve 2005 yılının ilk altı ayında 10.651 kişiye nakdi yardım yapılmıştır¹³⁹.

Ailenin, çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimi bakımından önemli olduğu dikkate alınarak, öz ailesi yanında parasal ve psiko-sosyal destekle korunamayan çocuklar, koruyucu aile yanına yerleştirilmelidir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik modern bakım ve koruma yöntemi olarak da nitelendirilen koruyucu aile uygulaması, ülkemizde 1961 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. O tarihten günümüze kadar 3.917 çocuk koruyucu aile uygulamasından yararlanmışır.

Koruyucu aile uygulamasının da başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Halen 536 koruyucu aile yanında 575 çocuk bulunmaktadır ve bunların 459'i için ailelere bakım ücreti ödenmektedir. İstanbul'daki yetiştirme yurtları üzerine yapılan araştırma sonuçları da koruyucu aile sisteminin işlemediğini ortaya koymaktadır. Nitekim, yetiştirme yurtlarında yaşayan çocukların sadece % 29,5'i aile yanına verilmeyi en iyi bakım yöntemi olarak belirtmiştir¹⁴⁰.

Geleneksel kültürümüzde kan bağına aşırı derecede önem verilmektedir ve başkasının soyundan gelen çocuk şüphe ile karşılandığı

gibi özellikle kuruma bırakılan çocuklar hakkında daha da olumsuz bir bakış açısı söz konusu olmaktadır. Bu durum, neredeyse Cumhuriyetle yaşıt olan "evlat edinme" uygulamasının, başlangıcından günümüze kadar sadece 8.078 çocukla sınırlı kalmasına yol açmıştır. 2004 yılında ise sadece 133 çocuk evlat edinilmiştir. Yukarıda bahsedilen araştırmaya katılan çocukların % 19,9'u, evlatlık verilmeyi kendileri için en iyi bakım yöntemi olarak nitelendirmiştir.

Korunmaya muhtaç çocuklar için bir diğer yöntem olan kurum bakımı ise, çocuk refahı alanında en eski ve en önemli bakım yöntemidir. Bu bakım türünde, bir aile ortamında korunamayan çocukların, yatılı olarak kendileriyle herhangi bir bağı bulunmayan diğer çocuklarla birlikte gruplar halinde ya da topluca yaşamaları söz konusudur. Çocuklara yönelik bakım ve korunma hizmetlerinin, yatılı sosyal hizmet kurumları tarafından yürütülmesinin uygun olup olmadığı çok tartışmalı bir konudur. Çünkü, bu kurumların, çocuğun maddi gereksinimlerini karşılamakla birlikte, ailenin kazandıracağı değer hükümleri ile ruh sağlığını ve kişiliğini olumlu yönde etkileyen faktörlerin yerleşmesini sağlayamayacağı ileri sürülmektedir. Söz konusu araştırmaya katılan çocukların % 50,6'si kurum bakımını kendileri için en iyi bakım yöntemi olarak belirtmiştir.

Ancak, ülkemizde gerek koruyucu aile ve gerekse evlatlık edinme uygulamasında başarılı olunamadığı da bir gerçektir. Bu iki uygulamanın korunmaya muhtaç çocukların bakım hizmetlerinin sağlanmasındaki payı oldukça sınırlıdır. Üstelik, bazı çocuklar için kurum bakımı daha faydalı olabilir. Örneğin, aileye uyum gösteremeyen, davranışları ve eğilimleri nedeniyle kurum bakımına yatkın çocuklar için kurum bakımı tercih edilecek bir bakım yöntemidir.

¹³⁹ Bu bilgiler, SHÇEK Genel Müdürlüğü'nden 24.9.2005 tarihinde bilgi edinme hakkı gereğince elektronik posta yoluyla temin edilmiştir.

¹⁴⁰ Şenocak, a. g. e., s. 187.

KAYNAKÇA

- Acabey, Mehmet Beşir: *Soybağı, Kurulması, Genel Olarak Sonuçları, Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocukların Mirasçılığı*, İzmir, yy, 2002.
- Akıntürk, Turgut: *Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, C. II, 7. bs.*, İstanbul, Beta Yay., 2002.
- Aksay, Bekir: *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, Kusur Yeteneğine ve Sorumluluğa Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.
- Aksoy, Hülya: "Beslemelerin Hukuki Durumu", *Günümüzde Yargı, Çocuk Hukuku Özel Sayısı*, S. 26, Haziran 1978, ss. 23-32.
- Akyüz, Emine: *Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar*, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 1992, ss. 709-734.
- Akyüz, Emine: *Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Ankara, MEB Yay., 2003.
- Amerikan Çocuk Refah Birliği: *Koruyucu Aile Bakımı, Hizmeti ve Standartları*, Ankara, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay., 1962.
- Arat, Tuğrul. "Evlât Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal İşlevsel Açından Bakış", Prof. Dr. Osman F. Berkiye Armağan, Ankara, 1977.
- Arnaz, Zuhâl: "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri Ana Yoksunluğunun Çocuk Gelişimine Etkileri Açısından Koruyucu Aile Bakımının Kurum Bakımı ile Karşılaştırmalı İncelemesi", HÜ. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, S. 2-3, Mayıs-Eylül 1983, ss. 45-48.
- Ataay, AYTEKİN: *Medeni Hukukda Evlat Edinme*, İstanbul, İÜ. Hukuk Fakültesi Yay., 1957.
- Balamir, Nilgün: "Türkiye'de Koruyucu Aile Uygulaması", *Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu*, Ankara, AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 1983, ss. 69-74.
- Başçı, Emel: "Memleketimizde Sosyal Hizmetlerin Çeşitleri", *Forum*, S. 288, Nisan 1966, ss. 10-13.
- Baycın, Fethi: "Türkiye'de Korunmağa Muhtaç Çocuklar ve Koruyucu Aile Denemesi", *Sosyal Hizmet Dergisi*, C. I, S. 2, Mart 1962, ss. 11-14.
- Berrick, Jill Duerr: "When Children Cannot Remain Home: Foster Family Care and Kinship Care", *The Future of Children: Protecting Children from Abuse and Neglect*, Vol: 8, No: 1, Spring 1998, ss. 72-87.
- Bıyıklı, Latife: "Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması", *Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu*, Ankara, AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 1983, ss. 61-67.
- Bıyıklı, Latife: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve S.O.S. Çocuk Köyleri", Prof. Dr. Hamide Topcuoğlu'na Armağan, Ankara, AÜ. Hukuk Fakültesi Yay., 1995, ss. 171-187.
- Boots, Shelley Waters, Rob Geen: "Family Care or Foster Care? How State Policies Affect Kinship Caregivers", *New Federalism: Issues and Options for States, Series A, No: A-34*, July 1999, ss. 1-6.

- Bulut, Işıl, Uğur Özdemir: "Yetiştirme Yurtları ve Gençlik Liderliği", *Sosyal Hizmetler Dergisi*, C. 1, S. 7, Ocak 1998, ss. 20-25.
- Cılga, İbrahim: "Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7, Kasım 1986, ss. 31-45.
- Cılga, İbrahim: "Toplumun Korunması Altındaki Çocukların İhmal ve İstismarı", *Çocuk İstismarı ve İhmal*, Ankara, Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği Yay., 1999, ss. 223-239.
- Cılga, İbrahim: "Yetiştirme Yurtlarında Toplumsallaşma", *HÜ. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. II, S. 1-3, Ocak-Eylül 1984, ss. 83-113.
- Cılga, İbrahim: *Gençlik ve Yaşam Niteliği*, Ankara, TC Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yay., 1994.
- Danışman, Meliha: "Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Yanına Yerleştirilmesindeki Sosyal ve Psikik Sebepler", *Sosyal Hizmet Dergisi*, C. I, S. 5, Nisan 1962, ss. 8-27.
- Davran, Bülent: "Bir Sosyal Davamız: Beslemelerin Hukuki Durumu", *Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuası*, Yıl. 1, S. 2, 1948, ss. 45-57.
- Demirbilek, Sevda: "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu", *Metin Kutsal'a Armağan*, Ankara, yy, 1998, ss. 615-628.
- Ekşi, Aysel: "Koruma Altında Çocuklar: Dünya'da Beş Kıt'anın Çeşitli Ülkelerinden Örnekler", *Koruma Altındaki Çocuklar*, Yayına Haz. Runa Uslu, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara, AÜ. Yay., 2004, ss. 9-24.
- Erkan, Gönül: *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma*, Ankara, TC Başbakanlık Gençlik Spor ve Genel Müdürlüğü Yay., 1995.
- Erol, Neşe: "Yuva ve Yetiştirme Yurtları Sorunun mu Yoksa Çözümün mü Parçası", *Koruma Altındaki Çocuklar*, Yayına Haz. Runa Uslu, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara, AÜ. Yay., 2004, ss. 133-140.
- Ersöz, Halis Yunus: *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler*, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 2004.
- Fer, Muslih: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", *Korunmaya Muhtaç Çocuklar*, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yay., 1970, ss. 10-42.
- Feyzioğlu, Feyzi: *Aile Hukuku*, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1986.
- Fink, Arthur: *Sosyal Hizmet Alanı*, Çev. Lütfiye Yasa-Necil Ulusay, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yay., 1963.
- Fredericksen, H., R. A. Mulligan: *The Child and Welfare*, San Fransisco, 1972.
- Friedlander, Walter A.: *Sosyal Hizmetlerin Kavram ve Metodları*, Çev. Elkin Besin, Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., 1965.
- Gökçe, Birsen: *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu*, Ankara, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay., 1971.
- Gökçe, Birsen: *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu ile İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve Analizi*, Ankara, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay., 1981.

- Gula, Martin: *Çocuk Bakımı Müesseseleri ve Bunların Toplumda Çocuklar İçin Yeni Hizmetler Tesisindeki Rolü*, Çev. Ülker Ergun, Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., 1962.
- Gülfidan, Şebnem: "İngiltere'de Aile", Aile Politikaları-Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Yay., 1991.
- Güran, Nesrin: "Çocuklar İçin Kurum Bakımı ve Sosyal Hizmet", Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan, Ankara, AÜ. SBF Yay., Ayrı Basım, 1983.
- Gürkan, Ülker: "Evlat Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu", Türk Hukuku ve Toplumunu Üzerine İncelemeler, Ankara, Türkiye Kalkınma Vakfı Yay., 1974, ss. 163-205.
- Hatemi, Hüseyin, Rona Serozan: Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1993.
- İkizoglu, Musa: "Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamalarının Bugünkü Durumu", İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan, Yayına Haz. Kasım Karataş, Çiğdem Arıkan, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yay., 2001, ss. 161-169.
- İnan, Ali Naim: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Ankara, AÜ. Hukuk Fakültesi Yay., 1971.
- Konanç, Esin: "Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması", Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990'ların Çocuk Politikası Kongresi, Ankara, DPT- Unicef Türkiye Temsilciliği Yay., 1989, ss. 3-33.
- Koşar, Nesrin Güran: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, C. 5, S. 2-3, Ocak 1987, ss. 69-74.
- Kut, Sema: "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar", Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990'ların Çocuk Politikası Kongresi, Ankara, DPT- Unicef Türkiye Temsilciliği Yay., 1989, ss. 135-147.
- Linares, Oriana, Daniela Montalto: "Foster Families", Child Study Center Letter, Vol: 8, No: 2, Nov.-Dec. 2003, ss. 1-6.
- Lindsey, Duncan, Ira M. Schwartz: "Advances in Child Welfare: Innovations in Child Protection, Adoptions and Foster Care", Children and Youth Services Review, Vol: 26, 2004, ss. 999-1005.
- Oğuzman, M. Kemal, Mustafa Dural: Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1994.
- Örs, Muammer: "Koruyucu Aile", Sosyal Hizmet Dergisi, C. II, S. 2-3, Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1966, ss. 23-25.
- Özbay, Ferhunde: "Türkiye'de Evlatlık Kurumu: Köle Mi, Evlat Mı?", Türkiye Cumhuriyetinin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1999, ss. 277-288.
- Özdemir, Süleyman: Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul, İTO Yay., 2004.
- Öztan, Bilge: Medeni Hukukun Temel Kavramları, Ankara, Seçkin Yay., 2002.
- Pendley, Jennifer Shroff: "Foster Families", (Çevrimiçi): http://www.kidshealth.org/kid/feeling/home_family/foster_families.html, 12.09.2005.
- Poole, R. W.: "Türkiye'de Çocuk Refahı", Çev. Günseli Kuntbay, Sosyal Hizmet Dergisi, C. 1, S. 5, Nisan 1962, ss. 5-7.

- Rubin, David, Neal Halfon, Ramesh Raghavan, Sara Rosenbaum: *Protecting Children in Foster Care: Why Proposed Medicaid Cuts Harm Our Nation's Most Vulnerable Youth*, Seattle, WA, Casey Family Programs Publ., 2005.
- Ruhi, Ahmet Cemal: *Türk Hukuku'nda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye'de Tanınması*, 2. bs., Ankara, Seçkin Yay., 2003.
- Şahin, Halit: *Kimsesiz Çocuklar Konusunda Bakım Şekilleri ve Koruyucu Aile Uygulaması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1975.
- Şenocak, Hasan: *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- Şıpka, Şükran: "4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Evlat Edinmeye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi", İÜ. Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LVII, S. 1-2, 1999, ss. 301-322.
- Taştekel, Sevda: "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 7, S.1, 1992, ss. 312-327.
- Taştekel, Sevda: "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bir Bakım Yöntemi Olarak Koruyucu Aile Bakımı", Çimento İşveren, C. II, S. 2, Mart 1990, ss. 7-13.
- Tatlıbal, Cafer: "Türkiye'de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik Şekel Uygulamaları", Koruma Altındaki Çocuklar, Yayına Haz. Runa Uslu, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara, AÜ. Yay., 2004, ss. 25-33.
- Tekinay, Selahattin Sulhi: Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1990.
- Tulay, M. Şükrü: "Evlat Edinme", Sosyal Hizmet Dergisi, C.IV, S. 5-6-7, Şubat-Mart-Nisan 1970, ss. 18-23.
- Tulay, M. Şükrü: "Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı", Sosyal Hizmet Dergisi, C. III, S. 12, Eylül 1969, ss. 3-7.
- Tulay, M. Şükrü: "Türk Aile Sistemi İçinde Koruyucu Ailenin Yeri ve Önemi", Sosyal Hizmet Dergisi, C.V, S.8, Kasım-Aralık-Ocak 1972, ss. 2-5.
- Yaşar, Osman: *Çocukların Müesseselerde Bakımı*, Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., 1962.
- Yörükoğlu, Atalay: *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, 6. bs., İstanbul, Özgür Yayınevi Yay., 1997.
- Zevkililer, Aydın, Mehmet Beşir Acabey, Emre Gökyayla: *Medeni Hukuk*, Ankara, Seçkin Yay., 1999.